

Töö number
Tellijä

2018-0064

Põltsamaa Vallavalitsus

Lossi tn 9, Põltsamaa linn, 48104

Tel 776 8550; e-post: info@poltsamaa.ee

Registrikood: 77000358

www.poltsamaa.ee

Konsultant

Skepast&Puhkim OÜ

Laki põik 2, 12915 Tallinn

Telefon: +372 664 5808; e-post: info@skpk.ee

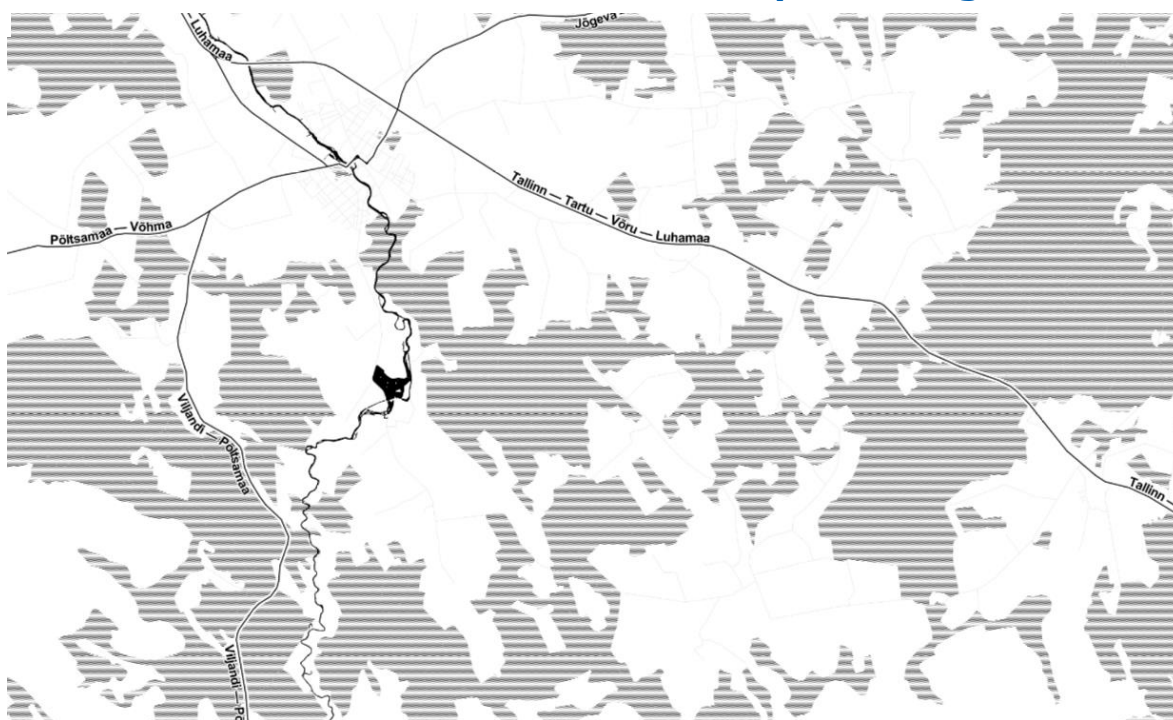
Registrikood: 11255795

www.skpk.ee

Kuupäev

14.01.2020

ALUSANALÜÜS Põltsamaa valla üldplaneeringule

Kaart: © Stamen Design, OpenStreetMapi kaastöölised

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1. ASEND	4
2. RAHVASTIK	6
3. ASUSTUS	14
4. MAAKASUTUS JA E HITUSTEGEVUS	16
5. SOTSIAALNE JA KULTUURILINE KESKKOND	22
6. ETTEVÕTLUS.....	28
7. TURISM JA PUHKEALAD	31

Sissejuhatus

Põltsamaa valla üldplaneeringu alusanalüüs koondab endas materjale ja infot üldplaneeringu koostamiseks.

Siia on koondatud viimase 10-15 a statistilist infot, alusandmeid ja seni kaardistatud trende, vaadates millised tegurid on Põltsamaa valla arengut seni mõjutanud. Alusinfo põhjal on välja toodud võimalikud perspektiivsed arengutrendide suundumused tulevikus.

Materjal on lähtekohaks üldplaneeringu lahendusvariantide kaalutlusotsuste tegemisel.

Alusanalüüs sisaldab lähteseisukohtades mainitud maakasutuse, ehitustegevuse ja ettevõtluse analüüsi, mis on koondatud siia koos muu täiendava infoga.

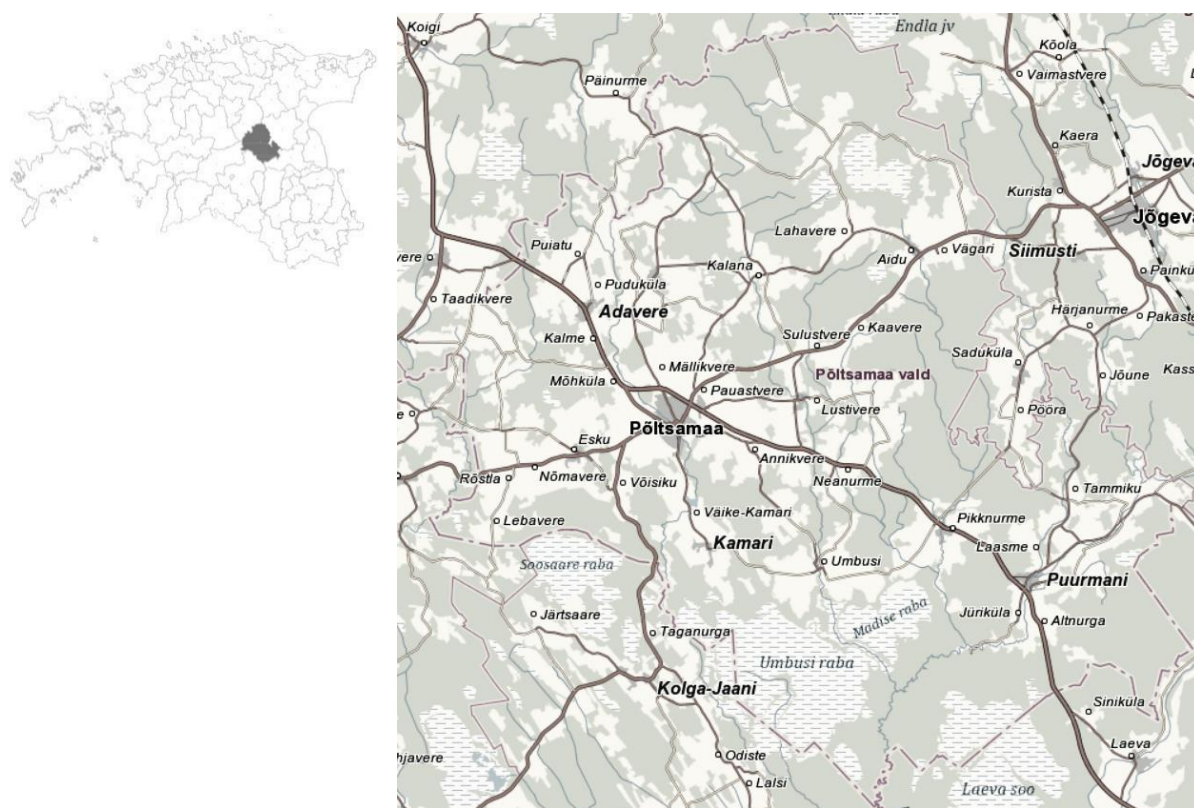
Alusanalüüs on koostatud seisuga detsember 2019. Üldplaneeringu koostamise käigus seda teavet edaspidi ei uuendata.

1. Asend

Põltsamaa vald asub Jõgevamaal, Kesk-Eestis ja seda läbib Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa mnt (põhimaantee nr 2). Valla keskuse Põltsamaa linna kaugus Tartuni on 60 km, Tallinnani 130 km, maakonnakeskuse Jõgevani 30 km.

Põltsamaa valla moodustasid endised haldusüksused Põltsamaa linn ja vald, Pajusi vald ning Puurmani vald. Vallas on 1 linn - Põltsamaa, 3 alevikku – Adavere, Puurmani, Kamari ning 58 küla.

Põltsamaa valla pindala on 890 km² ning ulatus põhjast lõunasse ~ 40 km ja idast läände umbes samapalju. Põltsamaa vald moodustab u 1/3 Jõgeva maakonna pindalast ning rahvaarvust.

Joonis 1. Põltsamaa valla asend. Allikas: Maa-amet, 2019.

Joonis 2. Põltsamaa valla asustusüksused. Allikas: Maa-amet, 2019.

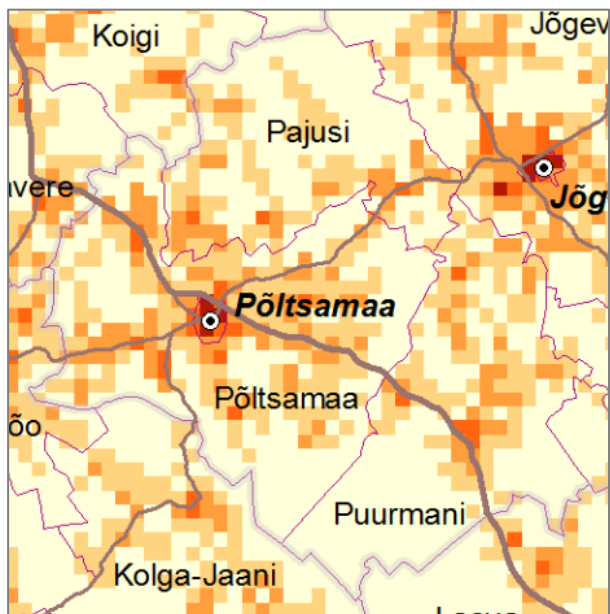
2. Rahvastik

Rahvastikuregistri andmetel elas 01.01.2019 Põltsamaa vallas 9 752 inimest, u 40% ehk 3963 inimest kogu valla rahvastikust elab Põltsamaa linnas. Tihedamini on asustatud ka alevikud Adavere, Puurmani, Kamari ning Võisiku, Esku, Pajusi, Pisisaare, Vägari, Lustivere külade keskused. Rahvastiku tihedust illustreerib joonis 3 Joonis , mis põhineb küll 2011. a andmetel, kuid joonis 4 info põhjal võib öelda, et rahvastiku tiheduse jaotumine on ka täna suures plaanis sama.

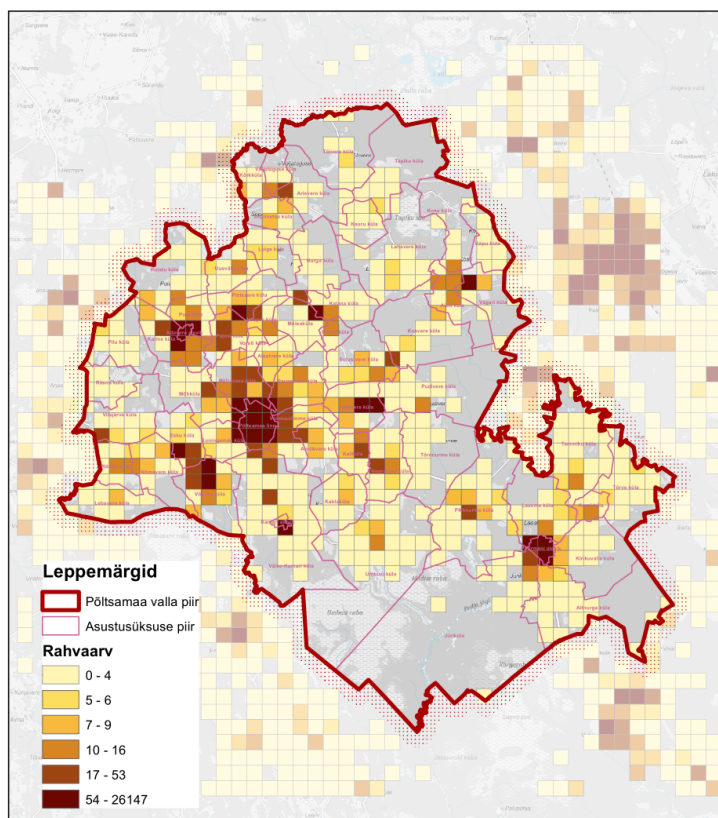
Rahvastiku päevase paiknemise asukohti illustreerib joonis 4, seal kajastuvad eelkõige töökohtade, õppeasutuste, teenuste tarbimise ning koduste inimeste asukohad (kodused, töötud ja pensionärid, kes tööl ei käi).

Viimase nelja aasta jooksul (2015-2019) on Põltsamaa valla elanike arv vähenenud u 1200 inimese võrra (joonis 5). Keskmiselt on Põltsamaa valla elanike arv vähenenud 240 inimese võrra aastas. Vähenenud on eelkõige tööealiste arv (väljaränne), kuid osaliselt ka laste (vanus 0-18) hulk (joonis 6). Pensionealiste (65+) elanike hulk on läbi aastate suhteliselt stabiilne. Rahvaarvu vähenemise peamiseks põhjuseks on tööealiste väljarände suur osakaal ning rahvastiku vananemine, sest sündimus on madal.

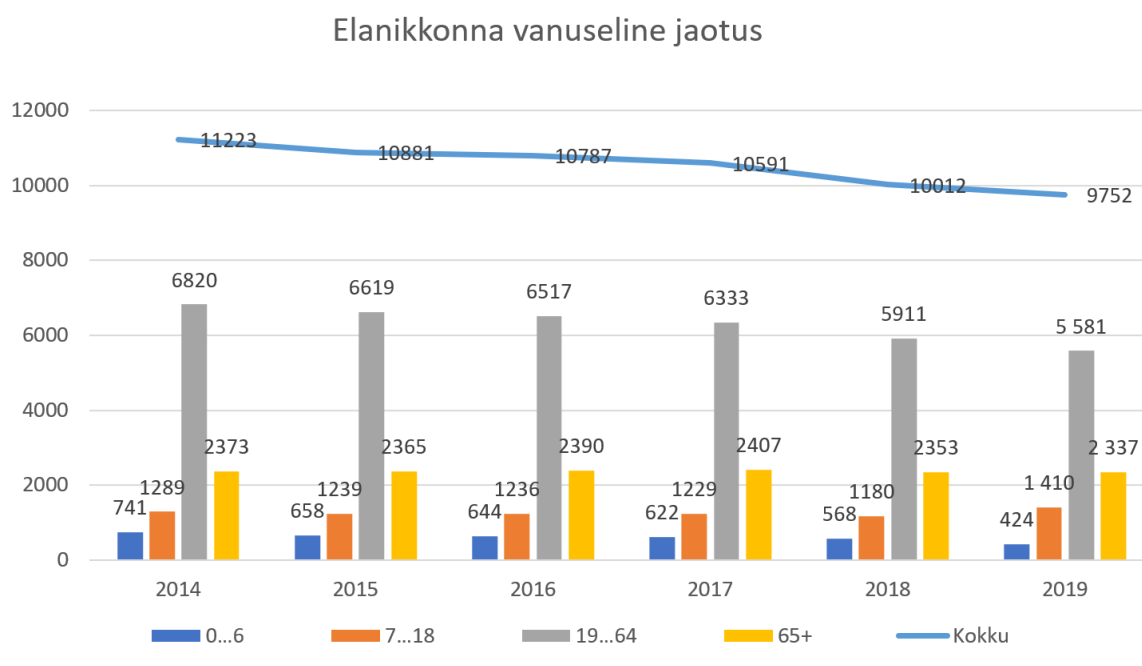
Valdav osa valla elanikkonnast on eestlased.

Joonis 3. Rahvastikutihedus. Allikas: Statistikaamet, 2011.

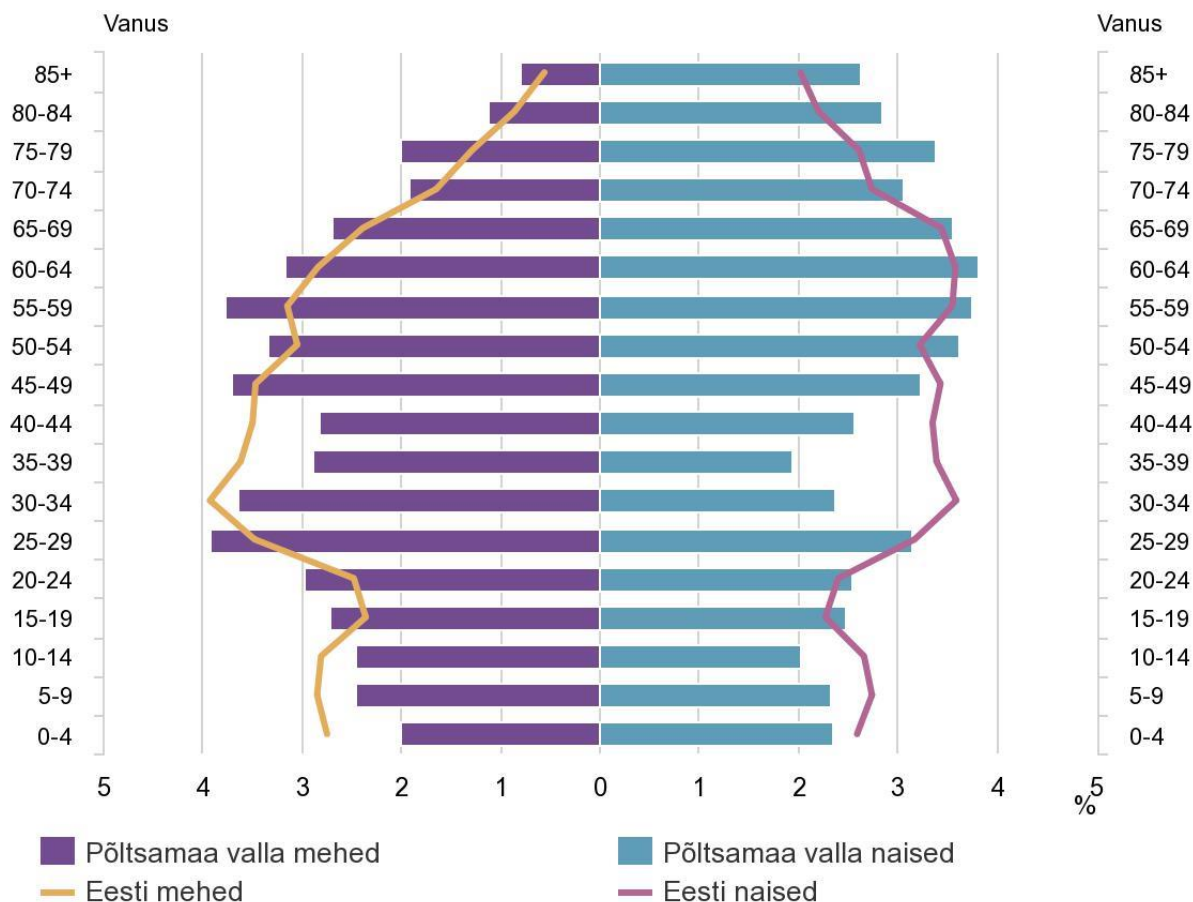

Joonis 4. Hinnanguline rahvaarv päevase asukoha järgi. Allikas: Statistikaamet, 01.01.2016.

Joonis 5. Valla elanikkonna vanuseline jaotus 2014-2019. Allikas: Rahvastikuregister, 01.01.2019.

Põltsamaa valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2019

Allikas: Statistikaamet

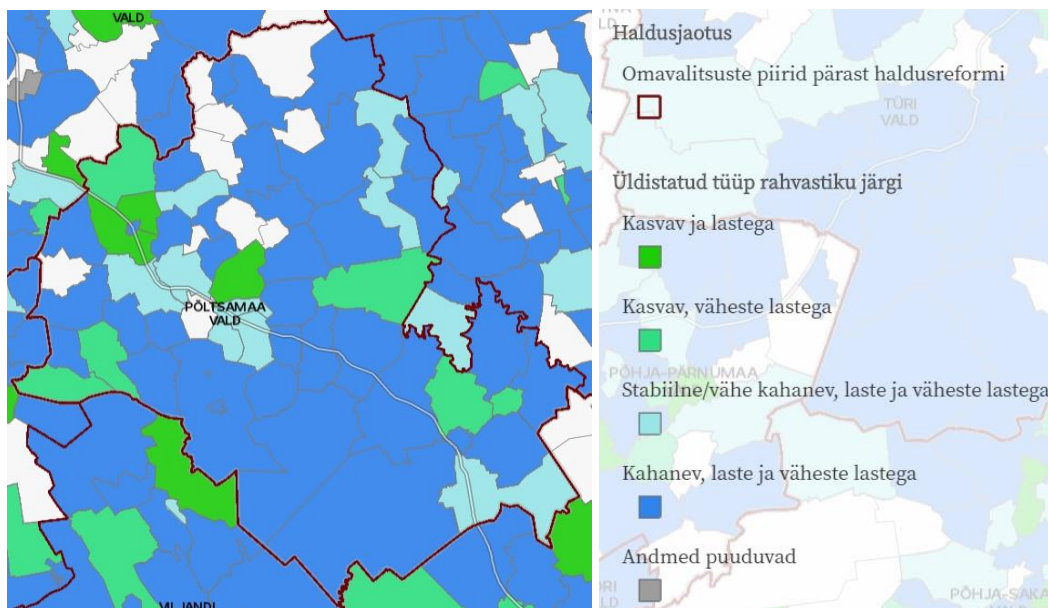
Joonis 6. Rahvastikupüramiid. Allikas: Statistikaamet, 01.01.2019.

Rahvastikupüramiid annab infot, milline on tõenäoline rahvastiku soolis-vanuseline struktuur ning üldine foon lähiaastakümnetel. Püramiid näitab, et praeguste demograafiliste trendide jätkumisel hakkab 65+ vanuses elanikkonna osakaal kiiremini kasvama ca 15 aasta pärast. Tööelise elanikkonna absoluutarv püsib samal ajal stabiilsena, kuid selle osatähtsus väheneb elanikkonna üldise vananemise tõttu.

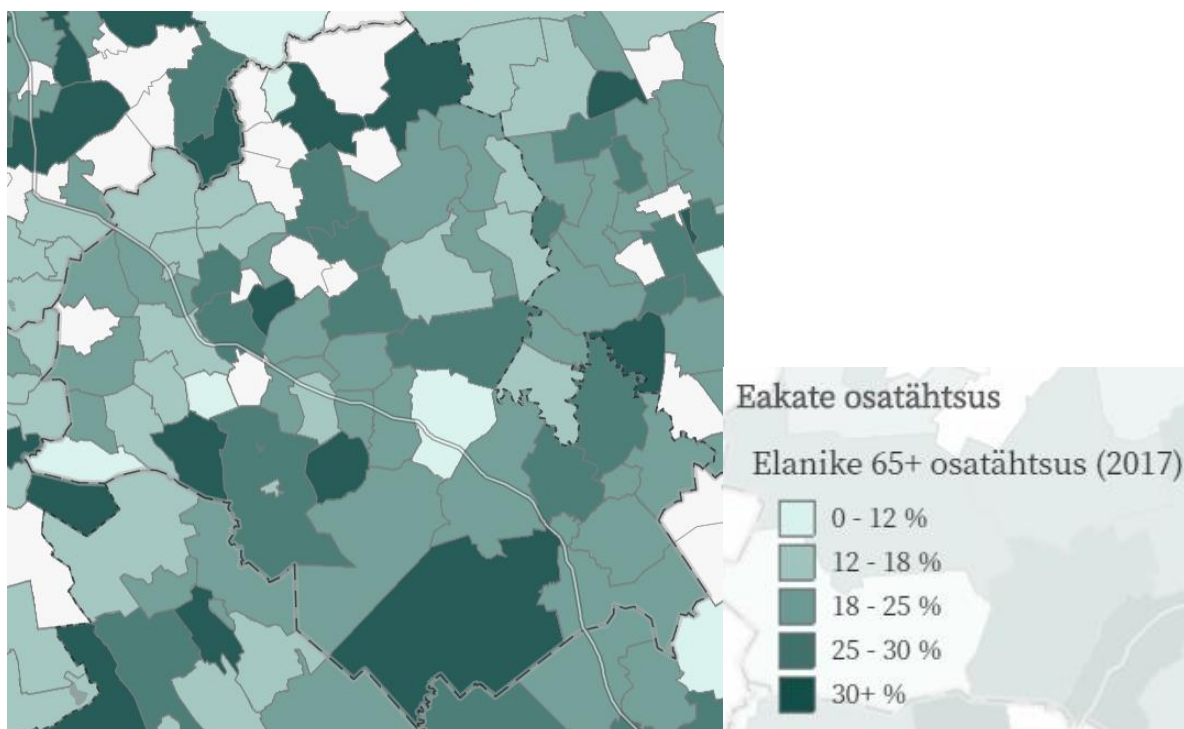
Väikeasulate uuringu info¹ põhjal on Põltsamaa vald rahvastiku järgi kahanev, laste ja väheste lastega üldistatud tüüp. Vaadeldud on rahvaarvu vahemikus 2000-2017. a ning kahanev tüpoloogია näitab, et rahvaarvu vähenemine oli sel perioodil üle 10%. Laste osatähtsuse levinuim tüüp on „väheste lastega“ (võrdlus Eesti keskmisega).

Kui vaadata vastava statistika jaotumist valla piirkondade asustusüksustes, siis jääb silma, et stabiilsed ning kasvavad piirkonnad jäävad valdavalt Põltsamaa linna ümbrusesse ning Tallinn-Tartu maantee äärde (Adavere ja Puurmani).

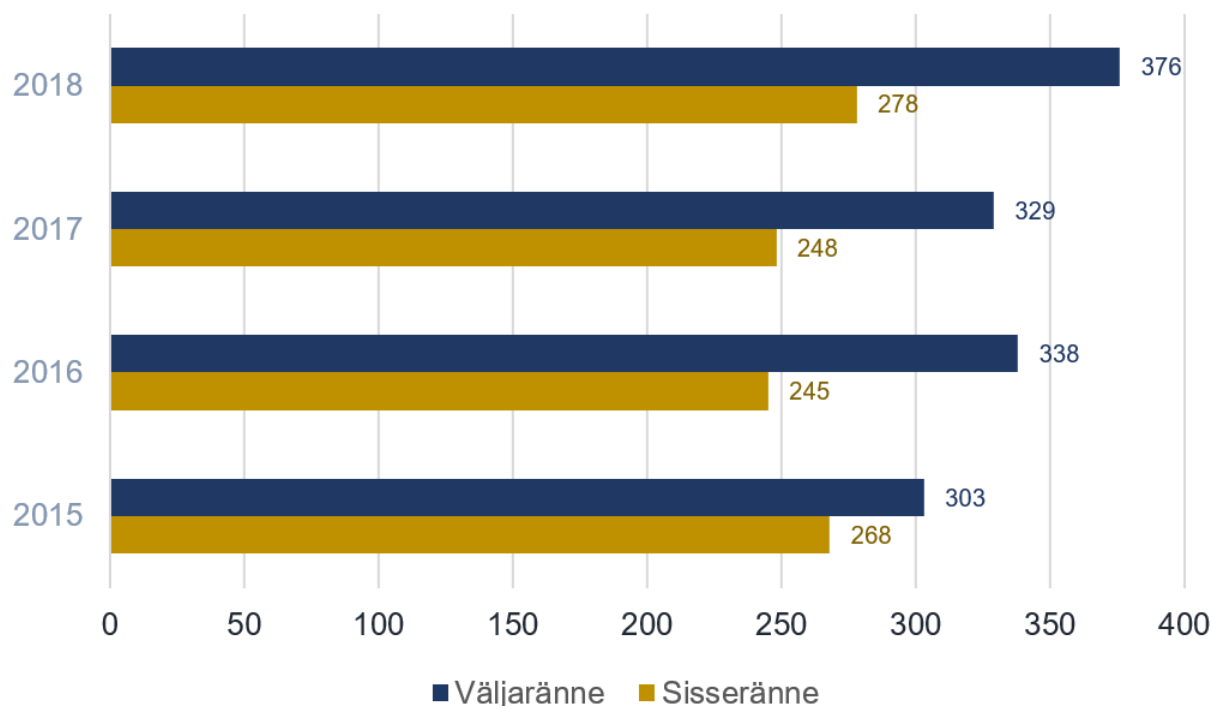
¹ Eesti väikeasulate uuring. Koostaja Hendrikson&Ko ja Tallinna Ülikool, tellija Rahandusministeerium, 2019.

Joonis 7. Põltsamaa valla üldistatud tüüp rahvastiku järgi. Allikas: Eesti väikeasulate uuring, 2019. Info allikas: Statistikaamet, 2019.

Joonis 8. Põltsamaa valla eakate osatähtsus. Allikas: Eesti väikeasulate uuring, 2019. Info allikas: Statistikaamet, 2019.

Joonis 9. Sisse- ja väljaränne aastatel 2015-2018. Allikas: Statistikaamet.

Vastavalt Statistikaameti andmetele² on Põltsamaa valla sisseränne 2015-2018 aastatel püsinud ühtlasel tasemel keskmiselt 260 inimest aastas (variatsioon keskmisest +7%...-6%) ja jäänud igal aastal väljarände alla keskmiselt ca 30%. Väljaränne on 2015...2018 aastatel olnud kasvava trendiga. Keskmiselt on nendel aastatel väljarände näitaja olnud 337 inimest (variatsioon keskmisest +12%...-10%). 2018. aastal oli väljaränne 24% suurem, kui 2015. Kuna rändegraafikus ei ole teravaid hüppeid, võib seda rändepilti käsitleda Põltsamaa kohta tavapärasena. Rahvastiku arvu prognoosis võib seega arvestada aastas keskmiselt 77 inimese võrra negatiivsega rändesaldoga, mis moodustab alla 1% valla elanikkonnast. Valla arengukava, mis lähtub Rahvastikuregistri andmetest, ütleb, et keskmine rändesaldo aastas on 220 inimese võrra negatiivne. Probleemideks, millistele rändesaldoga seoses tähelepanu pöörata, on väljarändajate arvu kasvav trend ja tööealiste elanike väljaränne.

Statistikaameti andmetel on vallas süvenevaks probleemiks demograafilise töötururindeindeksi³ trend. Indeks on küll püsinud stabiilsel tasemel ca aastast 2014, kuid aastast 2010 on trend olnud pidevalt langev. Eriti teravaks muudab probleemi asjaolu, et Eesti keskmine näitaja on aastast 2010 pidevalt kasvanud. Põltsamaa valla ja linna töötururindeindeksid on ca aastast 2013 märgatavalt madalamad, kui Eesti keskmine, millest võib järeldada, et võrreldes statistiliselt keskmise omavalitsusega on Põltsamaa vald olnud pigem vähem konkurentsivõimeline nii kapitali ja tööjõu rakendamise valdkonnas, kui tööealise elanikkonna elupaigana. Samas on indeks kogu maakonnas keskmiselt 0,67, seega probleemi võib pidada laiemaks.

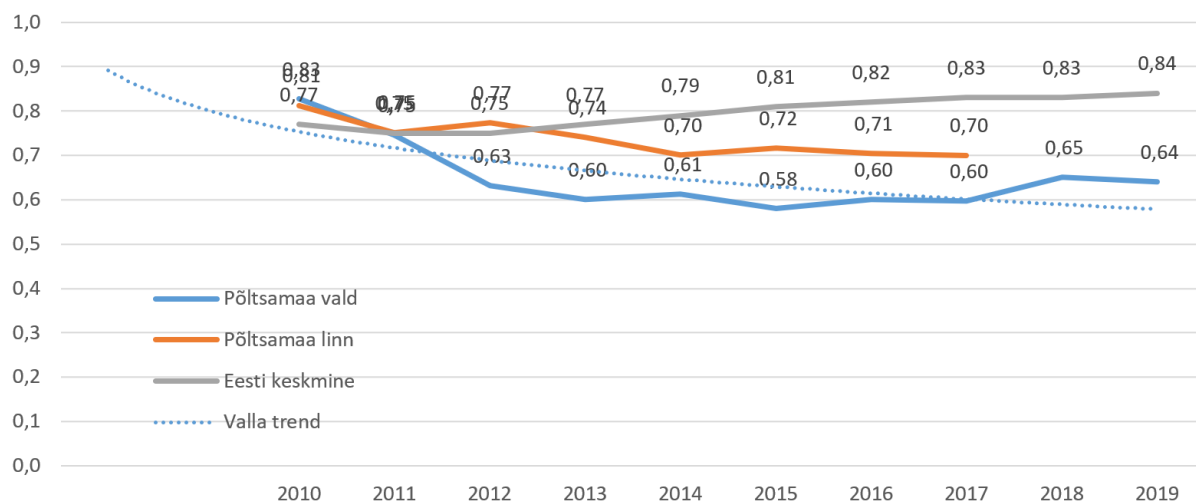
Ülalpeetavate määr⁴ Põltsamaa vallas on olnud tõusva trendiga vähemalt viimased 10 aastat. Ülalpeetavate arv vallas ja selle arvu kasvu trend ületab Eesti keskmisi näitajaid. Tegu on üleriigilise rahvastiku vananemise probleemiga, mis on kohalikus omavalitsus seda murettekitavam, mida

² Statistikaameti piirkondlik portaal. Põltsamaa vald, külastatud 01.07.2019

³ Demograafiline töötururindeindeks – eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb.

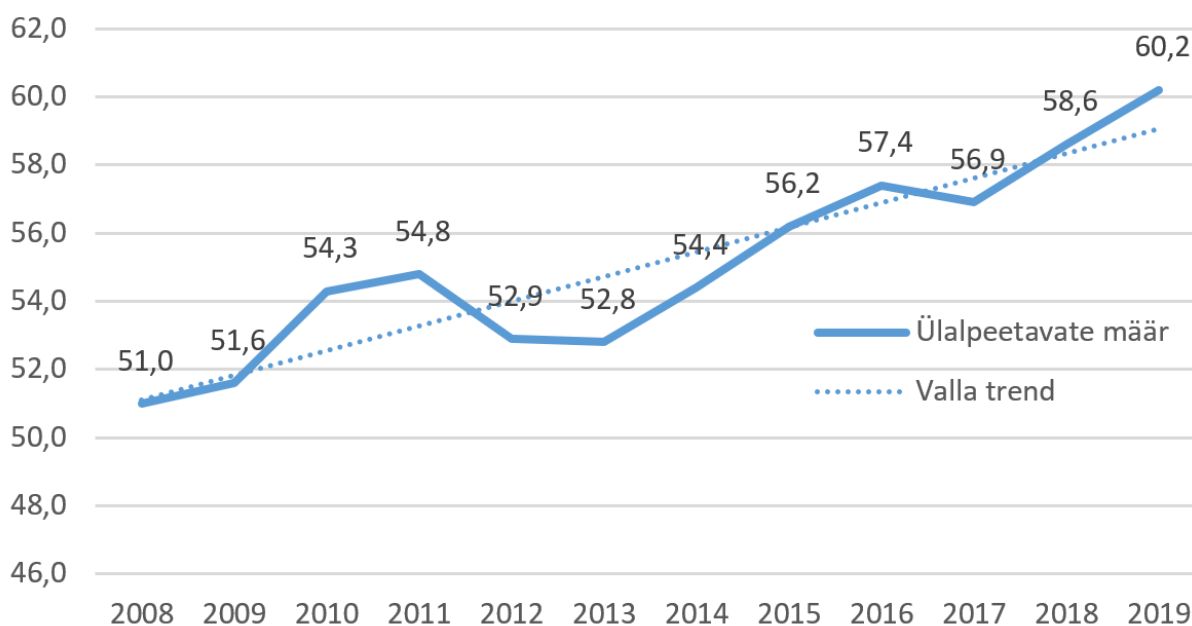
⁴ Ülalpeetavate määr on sajaga korrutatud suhe kuni 14-aastaste ja üle 65-aastaste elanike arvu ja tööealise elanikkonna arvu vahel. Sisuliselt näitab see seda, mitu mittetöoeas inimest tuleb 100 tööealise inimese kohta ehk mitut inimest peab ülal pidama 100 tööealist inimest.

rohkem ületab ülalpeetavate arvu kasv riigi keskmist. Arvestades tööturusurveindeksi langeva trendiga on lähitulevikus oodata selle probleemi süvenemist.

Joonis 10. Põltsamaa valla ja linna demograafiline tööturusurveindeks. Põltsamaa linna kohta ei ole andmeid pärast 2017. Allikas: Statistikaamet, info seisuga 01.07.2019.

Ülalpeetavate määr

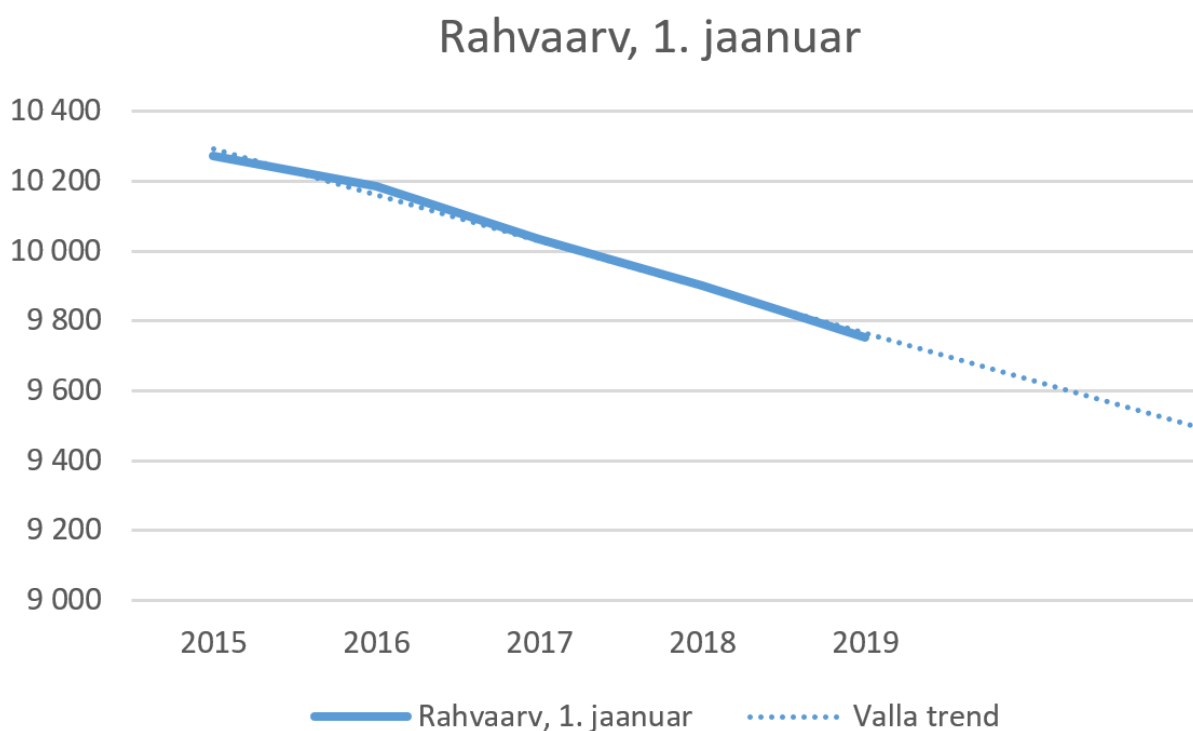

Joonis 11. Põltsamaa valla ülalpeetavate määr⁴. Allikas: Statistikaamet, info seisuga 12.07.2019.

Rahvastikuprognosis

Statistikaameti üldise rahvastikuprognosi⁵ kohaselt väheneb seniste trendide jätkumisel Eesti rahvaarv järgmise ligi 15 aasta jooksul negatiivse loomuliku iibe ja välisrände saldo tõttu.

Seniste rahvastikusuundumuste jätkumisel väheneb kogu Eesti rahvastik keskmiselt 0,4% võrra aastas. Täpne prognoos Põltsamaa valla kohta puudub, kuid rahvastikupüramiid ja negatiivne rändesaldo näitavad, et elanike arvu vähenemine on Põltsamaa vallas Eesti keskmisest kiirem. Valla arengukava seab eesmärgiks tagada vähemalt elanike praeguse arvu säilimise, mille puhul suurimaks väljakutseks on negatiivne rändesaldo, kuna see mõjutab elanike arvu kõige rohkem.

Joonis 12. Põltsamaa valla rahvaarvu muutus ja trend aastatel 2015-2019. Allikas: Statistikaamet, 2019.

2040. aastaks rahvastiku soo-vanuskooosis muutub. Naiste ja meeste osatähtsuste erinevus väheneb, ühelt poolt seetõttu, et meeste oodatav eluiga kasvab, teiselt poolt naiste jätkuvalt aktiivsema väljarände tagajärjel. Peamine tulemus on see, et rahvastik vananeb tunduvalt. Pensioniealiste (65-aastased ja vanemad) osatähtsus rahvastikus tõuseb. Laste (alla 15-aastaste) osatähtsus väheneb. Kokku tõuseb ülalpeetavate (laste ja vanaduspensioniealiste) osatähtsus tööealistega võrreldes ligi 20% võrra, mis tähendab, et kui praegu on iga ülalpeetava kohta kaks tööelist, siis 2040. aastal on kahe ülalpeetava kohta kolm tööelist.

Antud prognoos on koostatud üle-eestilist statistikat silmas pidades. Rahvastikupüramiid näitab, et kuni 14 aastaste laste osakaal valla elanikkonnas on pigem allpool Eesti keskmist ja vallas säilib negatiivne rändesaldo. Põltsamaa valla puhul on potentsiaalselt kindlasti tegemist atraktiivse elukohaga lastega perede ja noorte jaoks, kuid selleks peavad toimuma olulised muutused tööturul. Praegustes tingimustes peab pigem arvestama, et võrreldes üle-eestilise statistikaga on Põltsamaa valla olukord keerulisem.

⁵ Statistikaameti rahvastikuprognosis aastani 2040. Vaadatud 9.05.2019.

Klasteranalüüsi rahvastikuproгноos⁶ toob välja, et Jõgeva maakond tervikuna on rahvastikunäitajate poolest kõige lähedasem Eesti keskmisele. Sama näitab ka tema paiknemine suuresti Eesti keskel – eemal äärealadest. Tööealiste meeste ja naiste arvud on kooskõlas. Siiski näitab prognoos, et niihästi negatiivse loomuliku iibe kui ka rände tulemusena kaotab klaster 2030ndaks aastaks vähemalt kuuendiku oma rahvastikust.

Prognooside puhul tuleb arvestada, et need aitavad küll tulevikku ette näha, kuid ei määra seda. Prognoosides sisalduvate negatiivsete kui ka positiivsete tendentside realiseerumine sõltub inimestest – ühelt poolt otsustajatest, teisalt aga ka igaühest endast.⁷ Kohalikul omavalitsusel tasub pidevalt ning süsteemselt valla rahvastikutrende jälgida, et jooksvalt vajalikke meetmeid rakendada ning muutuvateks olukordadeks valmis olla.

Ühtlasi ei saa kohaliku elu arendamisel ignoreerida kogu Eestis ja lähiregioonis aset leidvaid üldiseid rahvastiku suundumusi.

Põltsamaa üldplaneeringu ajaraamistikus on asjakohane arvestada järgmiste teguritega ning nende omavaheliste seostega:

- rahvastik on kahanenud paarkümmend aastat ja prognoosid näitavad selle jätkumist
- oluline on hakata otsima meetodeid, kuidas kahaneva rahvaarvu tingimustes hakkama saada⁸
- rahvastiku vananemist peamiselt kujundavateks protsessideks on sündimus ja suremus. Keskmise eluea kasv ning sellele vastav sündimustase kujundavad koostise, mis on ühtlane üle kõigi oma vanusrühmade. Mida ühtlasemaks kujuneb vanusrühmade osakaal rahvastikus, seda ühtlasemaks kujuneb ka majandus- ja üldisemalt kogu sotsiaalne areng⁹

Teadlik teadmistesse investeerimine võimaldab kõigil igas eas leida oma võimaluse, kuidas ühiskonda panustada. Lisaks tuleb panustada tervisele ja jätkusuutlikule elukeskkonnale, mis tagab olukorra, kus kõigis eärühmades on tagatud võrdväärselt iseseisev hakkamasaamine.⁷ Keskele kohale tuleb paigutada turvaline, inimest igal tema eluhetkel väärtustav eluruum.

- Inimesed ei ole konkreetsete ruumiliste asukohtadega enam nii tugevalt seotud kui varasemate põlvkondade jooksul ning see survestab ka omavalitsusi panustama kvaliteetse ja inimsõbraliku elukeskkonna loomisse. Minnakse sinna kus on heaolu ja parem elu ning lahutakse piirkondadest, mis kvaliteetset elukeskkonda ei paku¹⁰
- Tänapäeva Eesti on hargmaine¹¹ - omavahel tihedas suhtluses olevad kogukonnad, ettevõtted ja inimesed asuvad nii Eestis kui ka välismaal, mis tähendab, et rahvastik on avatud ja liikuv ning geograafiliste ja sotsiaalsete piirangutega vähem seotud. Piiritaguste inimestega sidemete säilitamine rikastab nii sealset kui ka siinset sotsiaalset ning materiaalset elu¹²

⁶ Rahvastikuproгноos kohaliku omavalitsusüksute rühmades. Klasteranalüüs. A. Tammur, E.-M. Tiit, 2015.

⁷ Rahvastiku vananemine demograafilises vaates. A. Puur, A. Põldma, Tallinna Ülikooli Eesti Demograafia Instituut, Sotsiaaltrendid 5. Vaadatud 12.12.2017.

⁸ Rahvastiku paiknemine ja rahvaarv. Pilte rahvaloendusest. Statistikaamet, 2013, vaadatud 9.05.2019.

⁹ Kuhu oleme teel? L. Sakkeus, 9. mai 2017.

¹⁰ Eesti inimarengu aruanne 2016/2017, vaadatud 9.05.2019.

¹¹ Hargmaisus tähendab tegutsemist mitmes riigis korraga.

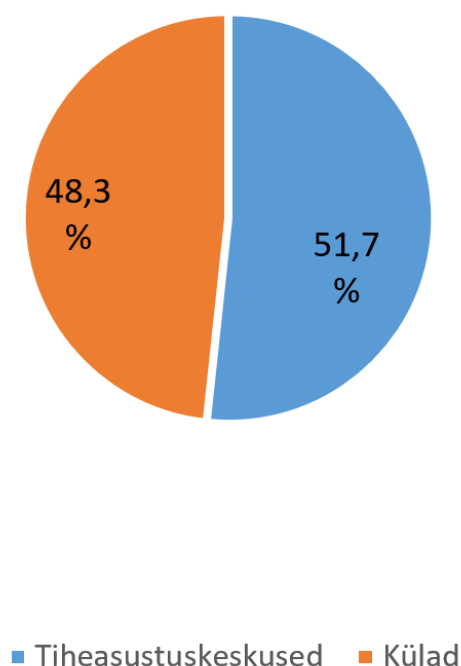
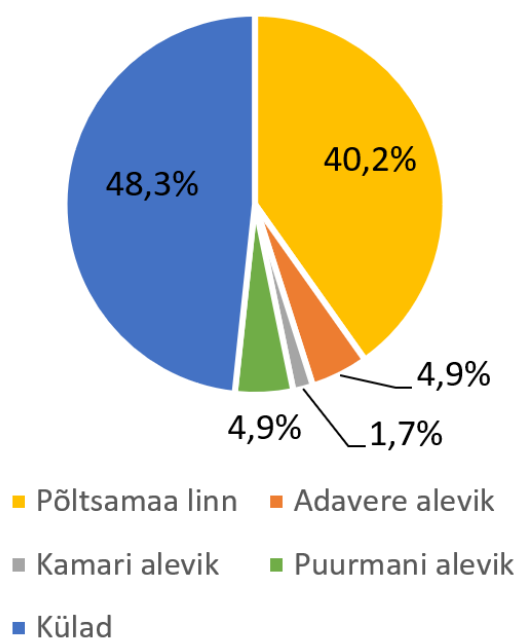
¹² Hargmaisus Eesti-Soome ruumis. Leif Kalev, Mari-Liis Jakobson, Acta Politica Estica nr 4/ 2013.

3. Asustus

Põltsamaa vallas on üks linn, kolm alevikku ja 58 küla. Põltsamaa linnas elab 01.01.2019 seisuga 3963 inimest, ehk 40% valla elanikest. Veel 12% elab kolmes alevikus – Adavere, Kamari ja Puurmani. Kokku elab kompaktsetes asustusüksustes 52% valla elanikkonnast. Võrdlus 2018. aastaga näitab, et elanikkond väheneb nii kompaktsetes asustusüksustes, sh Põltsamaa linnas, alevikes kui ka külates, ehk siis linnastumise protsessi valla sees pigem ei toimu, vaid elanikkond kahaneb suhteliselt võrdselt nii tihe- kui hajaasustuse aladel.

Vallas on suhteliselt ühtlane asustustihedus ja ajalooliselt loogiline tiheasustuse keskuste paiknemine – Põltsamaa linn ning Adavere ja Puurmani alevikud, kui suurimad tiheasustuse keskused, paiknevad Tallinn-Tartu maantee ääres. Märkimisväärselt väikese elanikkonna tihedusega paistavad silma soised alad Puurmani alevikust läänes ja Kamari alevikust lõunas – Madise ja Umbusi rabamassiivid. Valla keskmine rahvastikutihedus on 11 in/km² ja Põltsamaa linnas on see näitaja 644 in/km².

Elanikkonna jaotus
Põltsamaa vallas

Joonis 13. Elanike jaotus Põltsamaa valla tiheasustusüksuste ja külade vahel. Allikas: Statistikaamet seisuga 1.01.2019.

Asustuse arengusuunad

Huvi arendustegevuste vastu Põltsamaa vallas on sarnane teistele Eesti maalistele piirkondadele, see on pigem tagasihoidlik (võrreldes Harju- ja Tartumaaga) ning tugineb valdavalt toomis- ja ärihoonete kavandamisele. Elamuehitus areneb pigem eraisikute poolt tehtavate väiksemahuliste objektidega, nagu üksikelamud haja- ja tiheasustustes.

Põltsamaa valla hajaasustuse tingimused tuleb luua sellised, et ehitustegevus oleks seal võimalikult paindlik, kuid säilitades siiski piirkonnale iseloomulikku hajaasustust. Üksikute kinnistute arendamine ning väljakujunenud keskkonnas uushoonestuse kavandamine peab olema võimalik ilma detailplaneeringut koostamata, et soodustada arendustegevust ning seda eriti elamuehituse valdkonnas. Hajaasustusaladele ei ole tõenäoliselt otstarbekas määrata eraldi väikeelamu ehitamiseks mõeldud alasid vaid pigem soodustada hajaasustuse säilimist minimaalse vahekauguse kehtestamisega hajaasustusaladel. Hajaasustuse alade hulka ei kuulu Põltsamaa linn ja kõik alevikud ning lisaks sellele tuleb kaaluda asustusüksuste nimekirja, kuhu on lubatud kompaktne asustus, ehk kus ei rakendu hajaasustuse vahekauguse nõue. Sellisteks kohtadeks on olemasolevate külade väljakujunenud kompaktsed keskused, nagu Esku, Võisiku, Väike-Kamari, Umbusi, Pikknurme, Tõrve, Lustivere, Pajusi, Pisisaare, Aidu, Vägari (nimekirja täpsustatakse ÜP koostamise käigus). Külades, nagu Väike-Kamari ja Pikknurme, soodustab kompaktset asustust kohalik loodusväärtus – nimetatud näidetes veekogud. Sellist asustuse tüüpi tuleb säilitada ja vajadusel tugevdada, et säiliks elujõulised külakeskused, mis parandavad kogukonna ühtekuuluvustunnet ja kohaliku tasandi teenuste pakkumise konkurentsivõimet.

Põltsamaa linna kui piirkonna suurima tömbekeskuse territoorium on suhteliselt täis ehitatud ja seda suures osas madala tiheduse väikeelamute piirkondadega. Uute elanike kolimine on võimalik kasutusest välja langenud elamute renoveerimisega ja uute väikeelamute ehitamisega üksikutele tühjadele kinnistutele. Arvestades võimaliku asjaoluga, et eluaseme laenude kättesaadavus võib maapiirkondades paraneda, võib arendushuvi järk-järgult jõuda ka väiksematesse keskustesse. Seega tuleb ette näha ja võimaldada arenguid kortermajade ja/või väikeelamute ehitamiseks Põltsamaa linnas ja selle lähiümbruses. Kuna linnas puuduvad ilmselge tihendamise vajadusega alad ja oodatav arendussurve ei ole siiski suur, tuleb äärelinnastumise vältimiseks leida ja üldplaneeringuga reguleerida võimalikud arendusalad linna sees, kuid väljakujunenud väikeelamute piirkondadest väljas – nt piiriettepaneku maa Uue-Põltsamaa mõisa pargi ja Pajusi mnt vahel.

Põltsamaa linnas ehitamisele tuleb seada rangemad nõuded säilitamiseks ja tugevdamaks linnale omast keskkonda. Maakasutuse ja ehituse reguleerimisel tuleb lähtuda printsiibist, et vallale on väga oluline Põltsamaa linn kui tugev tömbekeskus, mis peab väljenduma muuhulgas ka selle linnaehituslikus struktuuris ja tiheduses. Linnaruumi atraktiivsuse potentsiaal peitub linnasisese jõe suuremas väärtustamises ja paremas eksponeerimises, millele aitaksid kaasa meetmed nagu Lossi tänava kaldapromenaad Sauna sillalt lossini, korrastatud linnaliku kallasraja rajamine Kõrdiööbiku pargis ja selle ühendamine Allika ja Kalda tänavatega, Kõrdiööbiku pargi üldine korrastamine ja ligipääsetavuse parandamine ning Kalda tänava võimalik pikendamine Rohelise tänavani piki jõekallast. Lisaks sellele ei ole linnal selget keskust, kuid tajutav kesklinn on Tartu maantee lõik Silla tänava ringristmikust Rohelise tänava ristmikuni. Tegu võiks olla potentsiaalselt tihendatava alaga, kus hoonestamata või alakasutatud kinnistud hoonestatakse võimalikult varsti ning kuhu koonduvad nii elukondlikud kui ka avalikud ja administratiivsed funktsioonid. Valla arengukava kohaselt on valla juhtimise arendamise üks eesmärkidest vähenev valla ametnike arv 1000 elaniku kohta ja juhtimise efektiivsuse tõstmine, mis võib soodustada nt vallavalitsuse ja linnavalitsuse koondamist ühte majja, mis asuks linna keskuses.

Adavere ja Puurmani alevikes ei ole otstarbekas arendusalad spetsiaalselt määrata, kuna pole põhjendatud oodata märkimisväärset arendussurvet.

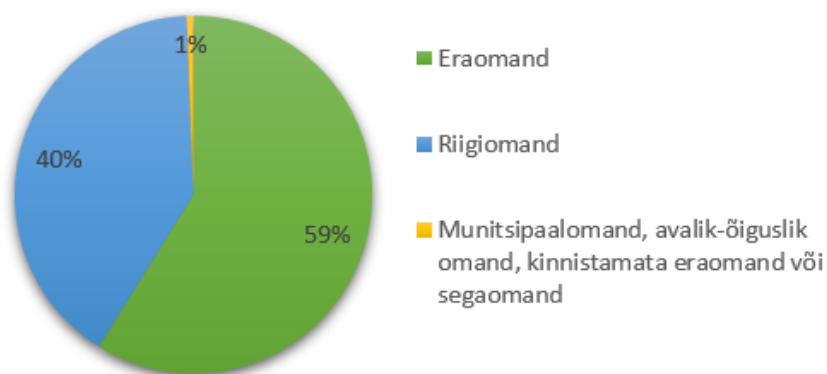
4. Maakasutus ja ehitustegevus

Kogu valla pindalast (88955,72 ha) on katastrisse kantud 8850 katastriüksust, so 99,6% (88590,64 ha). Maareform on lõpule viimata 3,65 ha alal ning selles osas on omand väljaselgitamisel. Maaomandi jaotus kajastub joonisel 14, mille järgi suurem osa maast on eraomandis (59%) ning riigi omandis (49%). Teised omandivormid moodustavad ligikaudu 1 %.

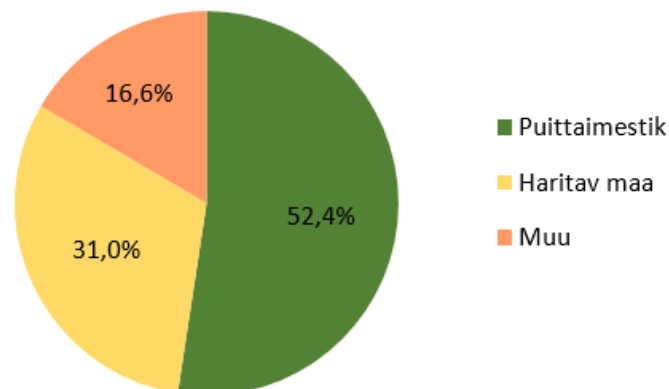
Põltsamaa valla kõlvikutest (joonis 15) moodustab põhiosa puittaimestik (52,4%) ja haritav maa (31%). Ülejäänud kõlvikud (veekogud, turbaväli, lage ala, teeala, õueala ja muud kõlvikud) moodustavad 16,6% Põltsamaa valla pindalast.

Põhiosa Põltsamaa valla maakasutusest moodustab maatulundusmaa (86%). 11% ulatuses on kaitsealust maad ning elamumaa moodustab 1%. Ülejäänud 2 % moodustavad teised sihtotstarbed (joonis 16). Põltsamaa valla maakasutuse otstarvete jaotus. Allikas: Maakataster, 19.11.2018.).

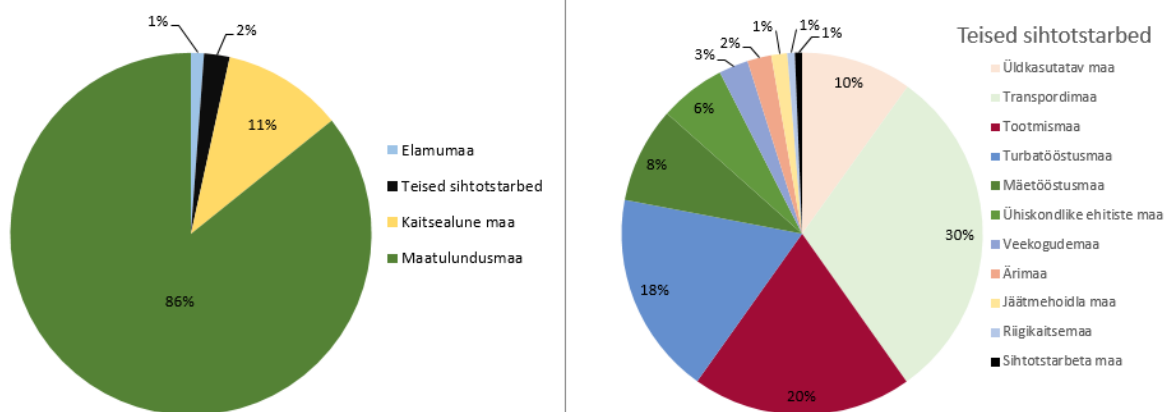
Valdava osa teistest sihtotstarvetest moodustab transpordimaa, tootmismaa, turbatööstusmaa jm.

Joonis 14. Põltsamaa valla maaomandi jaotus. Allikas: Maakataster, 19.11.2018.

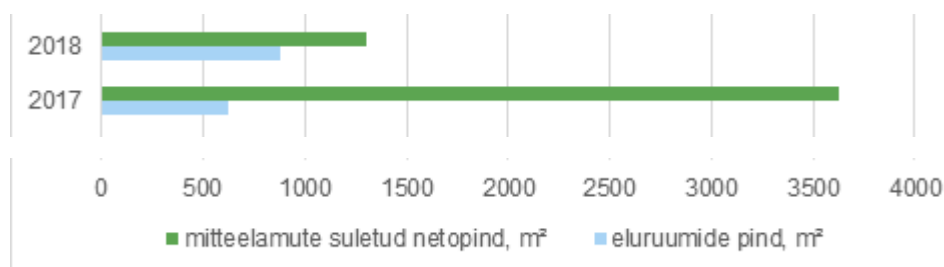
Joonis 15. Põltsamaa valla kõlvikuline jaotus. Allikas: Eesti topograafia andmekogu, 19.11.2018.

Joonis 16. Põltsamaa valla maakasutuse otstarvete jaotus. Allikas: Maakataster, 19.11.2018.

Kasutusse lubatud ruumide info näitab kaudselt kui palju detailplaneeringuid on aastate jooksul realiseeritud ning kui palju hooneid aja jooksul valda on lisandunud. Kahjuks on Põltsamaa valla kohta Statistikaameti info suhteliselt puudulik ning info on saada vaid 2017 ja 2018. a kohta. Seega ülevaadet arengusuundade osas selle info põhjal anda ei saa.

Olemasoleva info põhjal paistab, et valdav osa ehitustegevust on seotud pigem mitteelahoonetega, seega saab väita, et elamuarendus on vallas selgelst väiksema osatähtsusega.

Joonis 17. Põltsamaa vallas kasutusse lubatud ruumide pindalad/m² aastatel 2017-2018. Mitteelamutel on arvestatud suletud netopinda. Allikas: Statistikaamet, andmed seisuga 9.05.2019.

Maakasutuse arengud üldplaneeringus

Järgnevalt on toodud maakasutuse analüüs üldplaneeringu kontekstis, mis käsitleb küsimust, millisel moel tuleb aktualiseerida haldusreformieelsete omavalitsuste üldplaneeringud vastavalt ajakohastele tingimustele, pidades silmas võimalikke arenguid.

Põltsamaa linn

Analüüsitud on Põltsamaa linna üldplaneeringut (kehtestatud Põltsamaa Linnavolikogu 19. oktoobri 1998 määrusega nr 41) ning olemasolevat katastri sihtostarvete seisu (sügis 2019), mis kajastab tänast maakasutust ning üldplaneeringu lähtekohta ehk nn 0-seisu.

Linna viimane kehtiv üldplaneering näeb ette 4 elamuehituse reservmaa-ala. Kuna linnaruumi loogilise arengu seisukohast on mõistlik lubada elamuarendust võimalikult lähedal kesklinnale, on selle põhimõttega vanas üldplaneeringus kooskõlas ainult Pajusi maantee äärne ala. Vana üldplaneeringu järgi piirneb see Uue-Põltsamaa mõisa pargi haljasala reservmaaga, kuid tasub kaaluda mõisapargi territooriumi peaaegu kahekordseks kasvamise otstarbekust. Kuna rohealade arendamine võib keskenduda jõeäärsele pargivööndile, on võimalik määrata elamuehituse reservmaaks kogu Pajusi maantee äärne ala Metsa tänavast Kuuse tänavani. Tegu oleks ca 5,7ha suuruse alaga, kus võib toimuda etapiviisiline elamuehitus. Esmajärjekorras hoonestatakse kesklinnale lähemad alad.

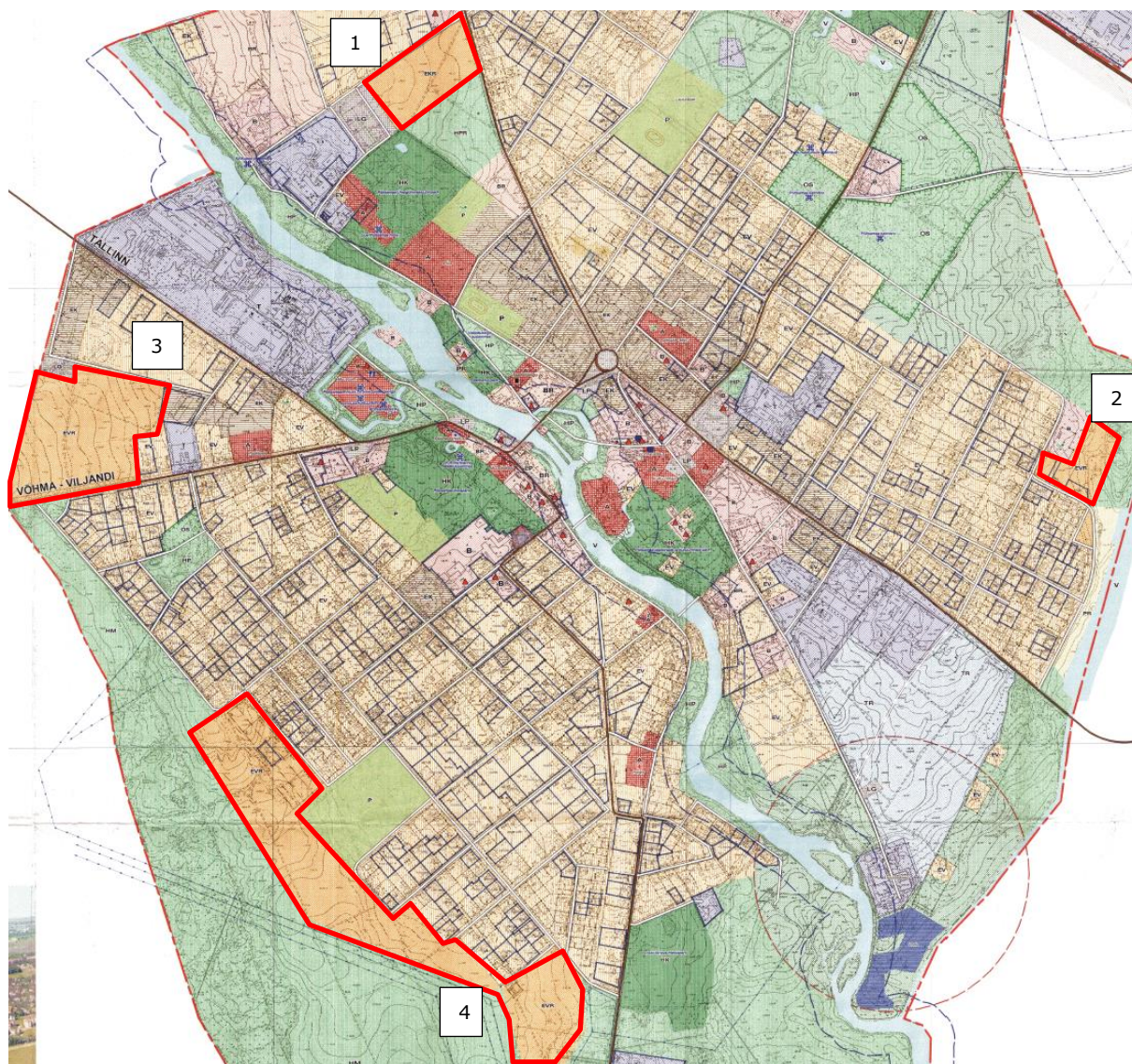
Põhja-Kaare tänava elamuehituse reservmaa on väga väikese maavaruga, kruntimata alale mahub 5-6 uut elamukrunti. Seda ala ei ole enam mõistlik käsitleda maa reservina, vaid tuleb määrata elumumaa juhtotstarve ja lubada elamuehitust.

Elamuehituse suur reservmaa-ala linna edelaosas on selgelt vastuolus linna tihendamise ja kesklinna aktiveerimise põhimõtetega. Sellises mahus elamuehituse realiseerumise puhul nimetatud piirkonnas oleks tegemist äärelinnastumisega. Linna edelapiir tuleks hoida Tehnika tänava teljel, nagu on tänane olukord.

Eha tänava ja Viljandi mnt vaheline ala võib endiselt toimida elamuehituse reservmaana. Koos Pajusi maantee äärse alaga oleks linnas seega ca 12,3ha elamuehituse reservmaad, kuhu võib olenevalt konkreetsest asukohast lubada hoonestustihedust 0,3...0,5, mis tähendab maksimumprogrammi juures kuni 61 500 m² elamispinda, ehk korruselamute puhul ca kuni 800...900 korterit; sama maa-ala kasutusele võttes üksikelamu kinnistutena mahub reservmaale kuni 50...60 uut kinnistut.

Täiendava juhtotstarbe liigina kaaluda keskuse maa määramist tajutava kesklinna alale, milleks on (Tartu maantee lõik Silla tänava ringristmikust Rohelise tänava ristmikuni koos mõjualaga. Keskuse maa kasutustingimused välistaksid uut tootmist, kuid olemasolev (kui on) võib tegutseda edasi. Maakasutus ja ehitustingimused keskuse maal peaksid välistama monofunktsionaalsust ja soodustama mitmekesist linnakeskkonda, kus põimuvad avalikud, administratiivsed ja elukondlikud funktsioonid.

Lisaks sellele tuleb linnas keskenduda jõeäärsete territooriumite maakasutuse korrastamisele. Üldplaneeringuga tuleb tagada võimalused linnaliku kallasraja rajamiseks mõlemale kaldale – põhjakaldal Veski ja Kuuse tn ristmikust kuni vähemalt Kalda tänavani, lõunakaldal lossi juurest paralleelselt Lossi tänavaga vähemalt Sauna sillani. Määrata üldplaneeringus tihendamise tingimused Allika tänava äärde, Kalda tänava perspektiivne pikendamine Rohelise tänavani, Veski tänava jõepoolse hoonestuse ja Aia tänava hoonestuse arhitektuurilised ja funktsionaalsed tingimused, Roosisaare aktiivsema kasutuse võimalused ja Kesk tn perspektiivne muutmine jalakäijate alaks. Nimetatud aladel kaaluda lisaks detailplaneeringu kohustuse nõudele ka arhitektuurse konkursi läbiviimise kohustust.

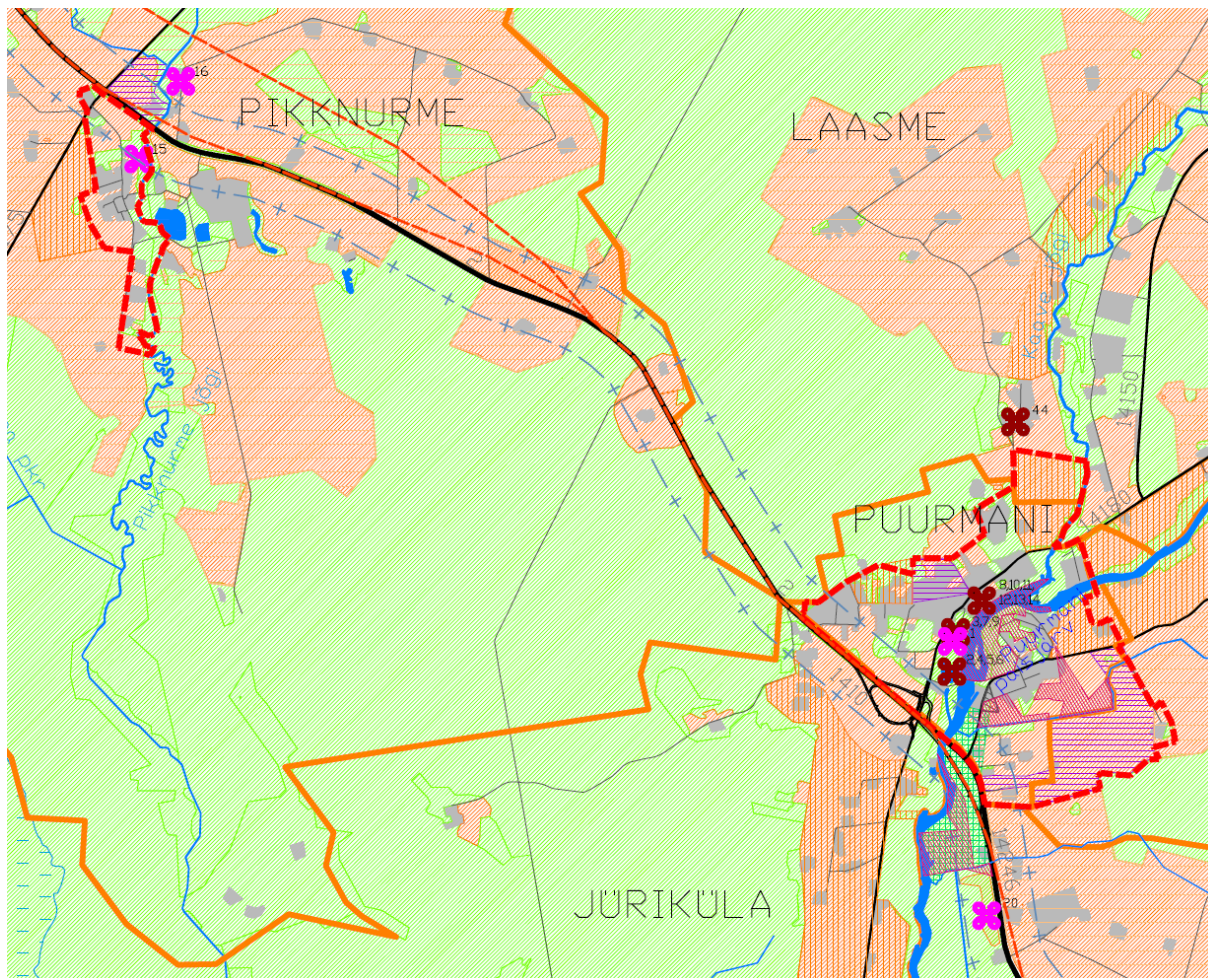
Joonis 18. Väljavõte Põltsamaa linna üldplaneeringust. Elamuehituse reservmaad on punasega välja toodud. 1 – Pajusi mnt äärne ala; 2 – Põhja-Kaate tn ala; 3 – Eha tn ja Viljandi mnt vaheline ala; 4 – reservmaa linna edelaosas

Puurmani alevik ja endine Puurmani vald

Reformieelse Puurmani valla territooriumi iseloomustab põllu- ja metsamaade väga suur osakaal ning väga hõre asustus. Puurmani valla üldplaneeringus näidatud tiheasustusala, nagu nt Puurmani alevik ja külade keskused, tuleb säilitada, kuid külakeskuste nimistu tuleb täpsustada vastavalt tiheasustuse tingimuse otstarbekusele, nagu on kirjeldatud peatükis Asustuse arengusuunad. Puurmani valla ÜP-s (kehtestatud 27.05.2010 Puurmani Vallavolikogu määrusega nr 13) on Pedja jõe äärsed maad käsitletud perspektiivse elamumaana pikas koridoris kuni Tõrve küalani. Selline käsitlemine ei ole otstarbekas, kuna ei ole ette näha suurt elamuehituse survet Puurmani piirkonda. Jõe äärde, täiedava ehituskeeluvööndi vähendamise tingimustel, peaks võimaldama uut elamuehitust - see võimalus võiks meelitada inimesi sellesse piirkonda elama.

Perspektiivse elamumaana käsitlemine ei tohi tuua kaasa teiste funktsioonide suhtes välistavat suhtumist. Pedja jõe kallaste kasutust tuleb reguleerida viisil, mis võimaldab kallasrada olemasolu. Soovitav on määrata olulised rekreatsioonialad, nagu nt ujumiskohad Puurmani keskasulasse

paisjärve piirkonda jm küladesse. Keskkonnakaitse seisukohast võib kaaluda teatud liiki tootmise keelamist jõearsetel kinnistutel, või nõuda tootmismaa sihtotstarbe puhul detailplaneeringut.

Joonis 19. Väljavõte Puurmani valla üldplaneeringust. Punase punktiiriga näidatud Puurmani aleviku ja Pikknurme külakeskuse tiheasustusalad.

Endine Pajusi vald

Pajusi valla põhjaosa on asustatud väga hõredalt, kompaktsem asustus on lõunaosas, Põltsamaa linnale lähemal. Pajusi valla asustusüksustes on aktuaalne külakeskuste säilitamine Pisisaares, Kalanas, Pajusis, Aidus ja Vägaris. Kehtivas üldplaneeringus (27.05.1999 nr 42) määratud detailplaneeringu kohustusega ala Pisisaares tuleb säilitada. Sama ala säilitamine Kalanas on kaalumise koht ja selle otstarbekus tuleb täpsustada üldplaneeringuga. Korruselamute maa on vana üldplaneeringuga määratud Pisisaarde pargi kõrvale. Korruselamuid on püstitatud ka mujal – nt Kalanas ja Vägaris, kus korruselamud moodustavad arvestatavat osa kogu asustusüksuse hoonestusest. Vana üldplaneeringu mõistes oleks võimalik Pisisaares olemasolevate korruselamute alal täiendav hoonestamine.

Uues koostatavas üldplaneeringus lähtutakse põhimõttest, et Põltsamaa vallas on üks selgelt linnalike struktuuri ja funktsioonidega keskus, milleks on Põltsamaa linn, ja mujal asustusüksustes toetatakse külakeskuse funktsioone. Selles valguses uusi territooriume korruselamute maa juhtotstarbega tuleb mitte määrata, korruseelamuehitus peaks toimuma Põltsamaa linnas. See ei välista nt väikeelamute ehitamist, kusjuures „väikeelamu“ mõiste tuleb üldplaneeringus kindlaks määrata. Väikeelamu näol võib olla tegemist nt ka 4 korteriga elamuga.

Täpsustamisele kuuluvad ka mäetööstusmaad, kuna see info on tänaseks muutunud. Muus osas ei ole vajalik teha suuri muudatusi valla maakasutuses.

Endine Põltsamaa vald

Endise Põltsamaa valla kehtiva ÜP (17.12.1998 nr 35) analüüsimine ei ole sisuliselt võimalik kaardimaterjali mitteloetavuse tõttu.

Koostatavas üldplaneeringus tuleb tõenäoliselt säilitada riigimaantee Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa koridori perspektiivid, mis võimaldavad maantee trasseerimist Adaverest kõrvale ja sirgendamist lõigul teede nr 173 ja 191 vahel. See kuulub täpsustamisele Maanteeaetiga. Vanas ÜPs kajastatud kõige läänepoolsem alternatiivne koridor läbi Pilu ja Räsna külade ei ole tõenäoliselt aktuaalne.

Valla vanas ÜPs näidatud elamuehituse reservmaa Põltsamaa linnast põhjas ei ole otstarbekas, kuna ei toeta Põltsamaa linna tihendamist ja linnaliku keskuse funktsiooni säilimist. Samamoodi, nagu reservmaa-ala puhul Põltsamaa linna edelaosas, oleks sellises mahus elamuehituse realiseerumise puhul tegemist äärelinnastumisega.

5. Sotsiaalne ja kultuuriline keskkond

Sotsiaalse keskkonna moodustavad erinevad avalikud ja esmatähtsad teenused, mille kättesaadavus mõjutab inimeste otsuseid elukoha valikul. Kui esmatähtsad teenused nagu haridus, tervishoid, vaba aeg jm, mis peaksid olema kodulähedaselt kättesaadavad, ei ole piisavalt kättesaadavad või osutatakse ebakvaliteetset teenust, siis võib see kaasa tuua inimeste elukoha vahetuse.

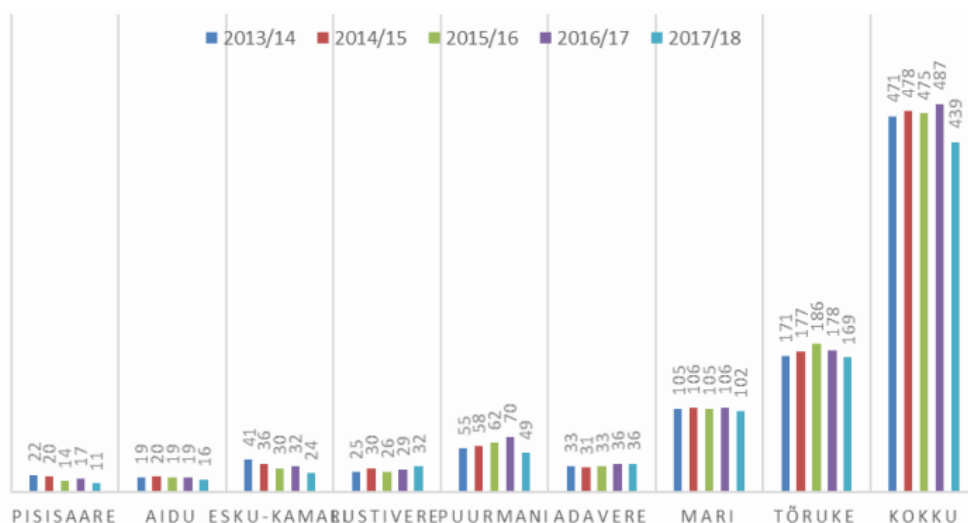
Teenuskeskused

Jõgeva maakonnaplaneeringus on need määratud kohalikeks keskusteks, kus üldiste põhimõtete alusel on tagatud järgmised teenused: põhikool, lasteaed, sularahaautomaat või postipank, spordisaal, postkontor, päevakeskus, rahvamaja, raamatukogu, noortekeskus, sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht, autokütuse müügikoht¹³. Nende teenuste tagamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused.

1. Haridusasutused

LASTEAIAD

Põltsamaa vallas on kaheksa haridusasutust, millest kolm on spetsialiseerunud koolieelsele teenusele (Tõruke ja Mari Põltsamaa linnas, Siilipesa Puurmanis) ja viie puhul on ühildatud lasteaed ja kool ühtseks asutuseks. Viimase viie aasta jooksul on laste arv lasteaedades püsinud suhteliselt stabiilsena. 2018. a käis lasteaias kokku 439 last. Laste arvu muutused aastatel 2013-2018 on kajastatud joonisel 20.

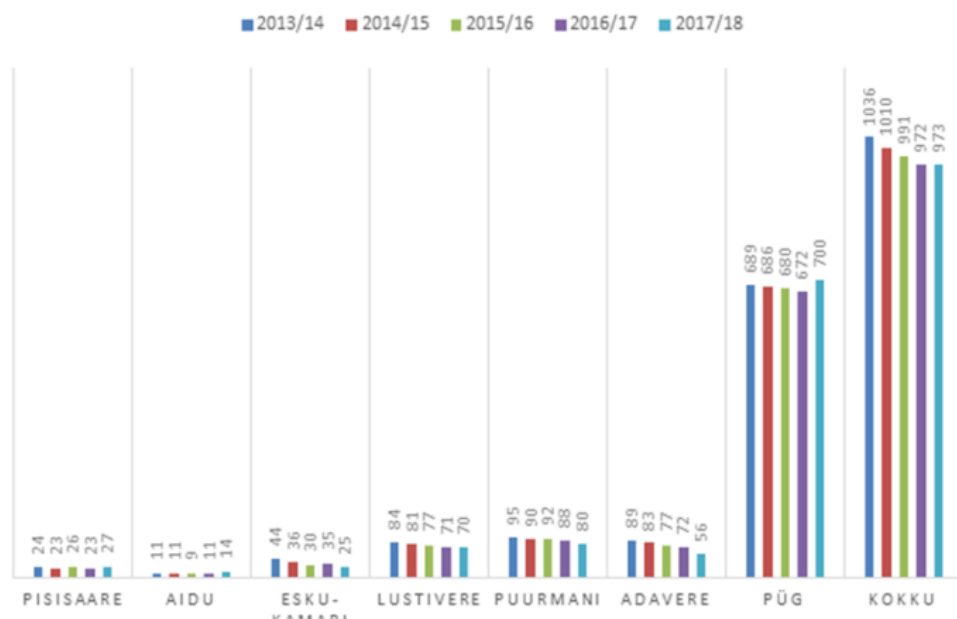

Joonis 20. Laste arvu muutus lasteaedades 2013-2018. Allikas: Valla arengukava, 11.2018.

Arvude võrdlemisel tuleb võtta arvesse asjaolu, et 2017/2018 õppeaasta laste arvu vähenemise põhjustas seoses haldusreformiga Puurmani Lasteaed Siilipesa Saduküla filiaali üle andmine Jõgeva vallale.

Järgneviks viieks aastateks on prognoositud lasteaeda ja kooli minevate laste mõningast vähenemist.

¹³ Teenuste määramisel on aluseks olnud Tartu ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusüuringute keskuse RAKE poolt koostatud „Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes“.

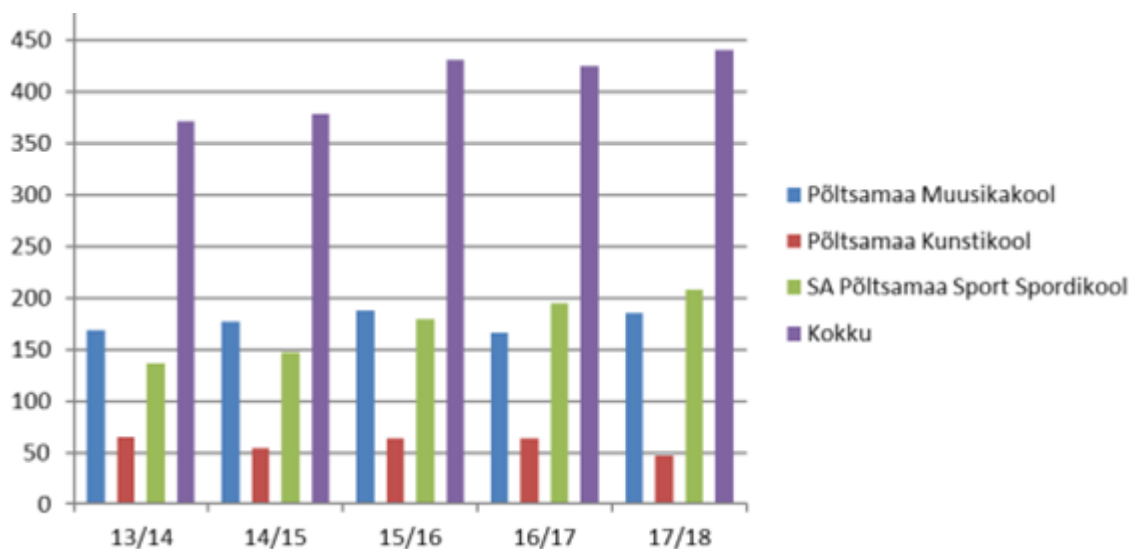
Joonis 21. Kooliõpilaste arvu muutus õppeasutustes 2013-2018. Allikas: Valla arengukava, 11.2018.

KOOLID

Põltsamaa vallas on kokku 7 kooli: Põltsamaa Ühisgümnaasium, Adavere Põhikool, Lustivere Põhikool, Esku-Kamari Kool, Aidu Lasteaed-Algkool, Pisisaare Algkool, Puurmani Mõisakool. Võimalik on õppida kõigis kooliastmetes. Kokku õppis 2018. aastal erinevates õppeasutustes 973 õpilast. Õpilaste jagunemine ja arvu muudatused õppeasutuste kaupa on kajastatud joonisel 21.

HUVIHARIDUS

Põltsamaa vallas tegutseb kolm huvikooli: valla hallatava asutusena Põltsamaa Muusikakool ja erakoolidena SA Põltsamaa Sport spordikool ja Põltsamaa Kunstikool. Huvikoolide õpilaste arvud on toodud joonisel 22 ning need on aastate jooksul kokku kerges tõususes.

Joonis 22. Õpilaste arv huvikoolides viimase 5 a jooksul. Allikas: Valla arengukava, 11.2018.

NOORSOOTÖÖ

2018. a 1. jaanuari seisuga oli vallas 1745 kuni 18-aastast last ja noort, mis moodustab u 17% valla elanikest. Noortele on Põltsamaa vallas loodud mitmekülgsed võimalused noorsootöös osalemiseks.

Huvitegevus on mitmekesine ja noortele mõeldud huviringid asuvad kõikides piirkondades.

Laste ja noorte vabaaja sisustamisega tegelevad Põltsamaa vallas peamiselt koolid (huviringide näol), külaseltsid, rahvamajad, Põltsamaa Kultuurikeskus ja NÜ Juventus Põltsamaa noorte- ja elukestva õppe keskus. Põltsamaa noorte- ja elukestva õppe keskuses töötab kolm noorsootöötajat ning NOORTE TUGILA nõustaja.

Valla suuremates keskustes käib mobiilne noorsootöötaja ning erinevate projektide raames korraldatakse ülevallalisi noorteüritusi, õpitubasid ja laagreid. Suviseid noortelaagreid korraldavad külaseltsid.

Noorteorganisatsioonidest tegutsevad Adaveres ja Lustiveres noorteühing Eesti 4H ja noorteühing TORE ning Kamaris noorkotkad ja kodutütred.

Haridusasutuste arengusuunad

Koolilaste arv näitab küll vähenemist, kuid tõenäoliselt ei põhjusta see koolide arvu vähendamist. Huvikoolide õpilaste arv pigem kasvab. Koolide võrk jälgib elanikkonna tiheduse jaotust üsna täpselt, koolid paiknevad geograafiliselt enamasti Tallinn-Tartu maantee ja väiksemal määral ka Põltsamaa-Jõgeva maantee telje ääres. Tuleb arvestada asjaoluga, et lasteaedade ja koolide kasutajate arv on siiski pidevas languses. Külakeskustes asuvate koolide ja lasteaedade rolli elanikkonna väljavoolu aeglustamises on raske ülehinnata, kuna iga haridusasutuse sulgemine toob kaasa väljarände suurenemise riski. Kuid väheneva tulubaasiga omavalitsus ei tohiks üleval pidada ebaefektiivset haridussüsteemi - tuleb hinnata koolide ja lasteaedade otstarbekust konkreetsetes asukohtades. Üldplaneeringuga täiendavate haridusasutuste maid pole vajalik määrata, kuid tuleb arvestada Põltsamaa Ühiskooli juurde perspektiivelt vajaliku täismõõdu spordiväljaku rajamise ruumivajadusega.

2. Sotsiaalasutused ja tervishoid

Seoses eakate ja sotsiaalabi vajavate isikute osakaalu tõusuga on sotsiaalhoolekandes oluline eluruumi tagamise teenuse võimaldamine ning statsionaarsete hooldekohtade arvu suurendamine.

Põltsamaa vald osutab sotsiaalhooldaja abiga koduteenust 11le lastega peredele. Lisaks on valla eestkostel ja asendushooldusteenusel 23 last (info 2018. a seisuga). Põltsamaa vallal ei ole laste hoolekandetasutusi ning seetõttu ostetakse teenust teistelt organisatsioonidelt: SOS Lasteküla erinevad kodud, Siimusti lastekodu Metsatähe, SA Elva Laste- ja Perekeskus, SA Taheva Sanatoorium, MTÜ Avatud Värav Kiikla Lastekodu jt.

Põltsamaa valla territooriumil asub Põltsamaa SOS lasteküla, mis pakub järelhooldusteenust. Peremajasid on kokku 3 ja igas majas elab koos perevanematega kuni 6 last. Põltsamaa vallast on Põltsamaa SOS Lastekülas teenusel 6 isikut (info 2018. a seisuga).

Viimaste aastate jooksul on suurenenud pensionäride, eakate ja puuetega inimeste osatähtsus valla rahva arvust, mis märgistab omakorda sotsiaalabi vajaduse kasvu. Pensioniealised elanikud (65-aastased ja vanemad) moodustavad 01.01.2018. a seisuga 22% valla elanikkonnast. Puue on määratud 774 inimesele, nendest 577 (63 sügava ja 333 raske puudega) on vanaduspensionari- ja 197 tööealised inimesed.

Põltsamaa vallas on täisealise isiku hooldus seatud ja määratud hooldaja 221 sügava ja raske puudega inimesele. Koduteenused, mille raames hooldustöötajad abistavad üksi elavaid eakaid või puudega inimesi nende koduses keskkonnas toimetulekul, on määratud 58 isikule.

Ööpäevaringsel üldhooldusteenusel on Põltsamaa valla toel 56 isikut ning hooldusteenust ostetakse järgmistelt asutustelt: SA Põltsamaa Tervis, MTÜ Lustivere Hooldekodu, SA Koeru Hooldekeskus, Pilistvere Hooldekodu, Lõuna-Eesti Hooldekeskus jt. Valla toetuseta saavad teenust veel samapalju isikuid.

Põltsamaa vallas on 5 hoolekandetasutust: MTÜ Lustivere Hooldekodu, Põltsamaa Valla Päevakeskus, Lõuna Eesti Hooldekeskus Põltsamaa kodu, AS Hoolekandeteenused Võisiku kodu, MTÜ Pajusi Valla Abikeskus.

Valla kodanikele, kes erinevatel toimetulekupõhjustel ei suuda ennast ise eluasemega varustada, on Põltsamaa vallas olemas sotsiaaleluruumid, millest paljud vajavad põhjalikku remonti. Sotsiaaleluruumid asuvad valla erinevates piirkondades: Adaveres, Lustiveres, Põltsamaal, Vägari ja Võisikul, Pauastveres, Mällikveres.

TERVISHOID

Valla elanikele on tagatud esmatasandi tervishoiuteenused. Põltsamaa Perearstikeskus asub Lossi tn 49 ruumides, kus töötab 5 perearsti. Lisaks on perearstikeskused Adaveres ja Puurmanis.

Tervishoiualaseid teenuseid pakub SA Põltsamaa Tervis, kus paiknevad perearstide vastuvõtukabinetid, füsioteraapia ruumid ja kiirabi. Lisaks töötavad Põltsamaa vallas silmaarst, hambaarstid, proteesijad ja massöörid. Eriarstide teeninduspiirkond hõlmab kokku ligi 15 000 elanikku: peale Põltsamaa valla kasutavad siinseid teenuseid osaliselt Viljandi valla, Põhja-Sakala valla ning Järva valla elanikud. Sihtasutuses on võimalused röntgenidiagnostika ja funktsionaaldiagnostika läbiviimiseks, kardioloogilisteks uuringuteks ning ambulatoorseks taastusraviks. SA Põltsamaa Tervis ruumides osutavad teenust Synlab Eesti OÜ laboratoorium, Sihtasutus Viljandi Haigla ja Ortopeediakeskus OÜ.

Kiirabibrigaad kuulub Tartu Ülikooli Kliinikumi kiirabi koosseisu. Kiirabi teenuse säilitamine Põltsamaal on vajalik, eriti arvestades Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maantee lähedust ja sellest tulenevaid riske.

Arengusuunad

Eakate osakaalu suurenemine elanikkonnas toob kaasa kasvu vastavate teenuste järele peaaegu kõikjal Euroopas, sh Eestis ja Põltsamaa vallas kui kahaneva ja vananeva rahvastikuga omavalitsuses. Üldplaneeringu koostamisel kaaluda valda hooldekodu rajamiseks ala reserveerimist ning sotsiaalelupindade rajamiseks elamuehituse reservmaadele vajalike tingimuste kehtestamist.

3. Kultuuri- ja spordiasutused

KULTUUR JA VABA AEG

Põltsamaa valla hallatavad kultuuriasutused on Põltsamaa Kultuurikeskus, Pajusi Rahvamaja, Põltsamaa muuseum ja Põltsamaa raamatukogu. Põltsamaa Raamatukogu tegutseb Põltsamaa valla rahvaraamatukoguna, mille struktuuri kuuluvad lisaks Põltsamaa linnas asuvale pearaamatukogule kuus haruraamatukogu (Adavere, Aidu, Esku, Lustivere, Pajusi, Puurmani) ja üks välisteeninduspunkt (Tapiku). Põltsamaa Raamatukogu täidab ka maakonnaraamatukogu ülesandeid Jõgeva maakonnas.

Raamatukogud on kujunenud omalaadseteks kogukonna kultuuri- ja teenustekeskusteks, kus põhiteenuste kõrval korraldatakse kirjandusüritusi, näitusi, salongi- ja filmiõhtuid, tegeletakse laste

lugemishuvi tõstmise ja vaba aja sisustamisega, tegutsevad erinevad klubid ja ringid nii täiskasvanutele kui lastele.

Põltsamaa Muuseum asub piirkonna seni tuntumas turismimagnetis – Põltsamaa linnuses. Muuseumiga on liidetud turismiinfopunkt. Eramuuseumina tegutseb Põltsamaa linnas Riho Laanese raadiomuuseum. Toidumuuseumis, mis asub veinikeldriga samades ruumides, on kajastatud toiduainete ja veini tootmise ajalugu Põltsamaal. Pajusi mõisas on võimalik tutvuda vana tehnikaga Lembit Paalile kuulvas vanavaraaidas.

TERVISESPORT

Sporditegevust juhitakse läbi 2 suurema organisatsiooni - SA Põltsamaa Sport ja Põltsamaa Spordikool. Lisaks on Põltsamaa valda registreeritud 20 spordiklubi ja 1 spordiühendus.

Spordiregistri andmetel tegeletakse Põltsamaa vallas organiseeritult 21 spordialaga ja tegevustes osaleb 565 harrastajat erinevates vanusgruppides (täiskasvanuid 256 ja noori 309). Populaarseim ala täiskasvanud harrastajate hulgas on võimlemine ja noortel jalgpall.

Piirkonnas toimub üle 120 spordi- ja liikumisharrastus-ürituse, millest enamus on suunatud kohalikule elanikule. Head sportimisvõimalused on olemas aastaringselt ning piirkonnas on küllaldaselt erinevaid spordiobjekte ja eriilmelisi sportimispaiku. Oluline sündmus on huvihariduse mess, mis koondab kokku kõik piirkonna huvihariduse ja huvitegevuse pakkujaid ja selle tulemusel on sportimisvõimaluste teadlikkus ja spordiringides osalevate laste arv kasvanud.

Spordiregistri andmetel on Põltsamaa vallas 42 spordiobjekti, neist olulisemad on: Põltsamaa Felixhall (sise- ja välisväljakud ning ujula), Pisisaare Spordikeskus, Põltsamaa kunstmuruväljak, Kuningamäe terviserada, Adavere uisurada, Kuningamäe kardirada, Piiraja rallikrossirada, jalg- ja jalgrattateed (Pisisaare-Põltsamaa, Kamari-Põltsamaa, Põltsamaa-Annikvere).

KÜLALIIKUMINE

Põltsamaa valda iseloomustab aktiivne külaliikumine ja tihe koostöö kodanikuühendustega. Vallavalitsus teeb koostööd kodanikuühendustega eelkõige kultuuri-, huvihariduse, noorsootöö ja spordivaldkonnas. Seni puuduvad sotsiaalvaldkonnaga tegelevad kodanikuühendused. Külaseltsid korraldavad erinevaid kultuuri- ja spordisündmusi, on vastava taristu valdajad või haldajad, viivad läbi huviringe ning osutavad erinevaid teenuseid, panustades aktiivselt elukeskkonna arengusse.

Kultuuri- ja huvitegevusega tegelevad MTÜ-d ja seltsid on: MTÜ Kamari Haridusselts, MTÜ Lustivere Külaselts, MTÜ Adavere Mõisa Selts, MTÜ Umbusi Külaselts, MTÜ Esku Külaselts, Võisiku-Kundrussaare Küla Selts EWA, MTÜ Pajusi Küla Selts, MTÜ Vägari, MTÜ Aidu, MTÜ Tapiku Külade Selts, MTÜ Puurmani Käsitööselts Kati.

Arengusuunad

Põltsamaa linnuse kui linna suurima turismimagneti juurde tuleb kaaluda võimalusi külastuskorralduse tingimuste parandamiseks – nagu nt uue parkla koos teenindustaristuga ruumivajadus Lossi tn ja Viljandi mnt vahelisel kolmnurgal. Täiendavalt võiks lubada linnuse vallikraavist puude raiet, et linnust paremini avada.

Tuleb arvestada Põltsamaa Ühisgümnaasiumi juurde perspektiivelt vajaliku täismöödus spordiväljaku rajamise ruumivajadusega sellisel viisil, mis võimaldab väljaku riskasutamist.

Tuleb pöörata tähelepanu Pedja ja Põltsamaa jõgede toimimisele rekreatsiooniobjektidena, tagada kallasradade olemasolu ja ligipääsetavus, määrata külates ujumiskohad. Looduse osatähtsust laste hariduses soodustab õppe- ja matkaradadega korraldatud külastusvõimalused looduskaitsealadel. Lisaks sellele tuleb ÜP-s kajastada ja määrata kasutustingimused RMK hallatavatele loodusturismi objektidele: Altmetsa lõkkekoht, Pedja jõe lõkkekoht, Kirna õpperada, Kamari-Kärevere

veemarsruut. Kamaris veesõiduki vettelaskmise võimalused tuleb kohapeal täpsustada ja vajadusel määrata ÜP-ga ruumivajadus võimaluste parandamiseks. Veel üks koostöökoht RMKga on Põltsamaa linna perspektiivne integreerimine matkateede võrgustikku. RMK külastuskorraldusosakonnal on varasem kogemus läbi linnade kulgevate matkaradadega, Põltsamaa linn sobiks perspektiivse uue sihtkohana hästi. Sellest sõltumatuna võiks toimida ka osaliselt linnasisene ringmatkarada, mis võimaldab olulisemate objektide ja loodusväärtuste külastamist.

Matkaradadega võib olla seotud ka linna discgolfi rada. Kuningamäe discgolfi rada vajab laiendamist, kuna olemasolev on jäänud kitsaks.

Külaliikumisele tuleb teha ÜP koostamisel võimalikult tihedat koostööd eelkõige külakeskustes tiheasustusalade määramisel.

6. Ettevõtlus

Põltsamaa valla ettevõtlust mõjutab enim asukoht Kesk-Eestis Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa ja Jõgeva-Põltsamaa, Põltsamaa-Võhma maantee ääres. Põltsamaa vallas on Äriregistri andmetel 01.07.2018 seisuga registreeritud 11 aktsiaseltsi, 654 osaühingut, 301 füüsilisest isikust ettevõtjat, 12 usaldusühingut, 12 tulundusühistut, 1 täisühing, 5 sihtasutust, 244 korteriühistut ning 114 mittetulundusühingut.

Majanduslikult aktiivsete üksuste ning sinna koondunud töötajate arvu ruumiline jaotus Põltsamaa vallas on kajastatud joonisel 23. See väljendab suhteliselt sarnast pilti rahvastiku tiheduse jaotusele, st et ettevõtted paiknevad valdavalt elanikkonna olemasolu lähistel linnas ja alevikes.

Tõine pendelränne on koondunud Põltsamaa linna suunas ning valla tööalane tõmbekeskus on Põltsamaa linna ümbruskond. Sinna liiguvad valla teistest piirkondadest valdavalt 40-49 a töötajad ning naabervalla Põhja-Sakala kirdenurgast 20-29 a töötajad.

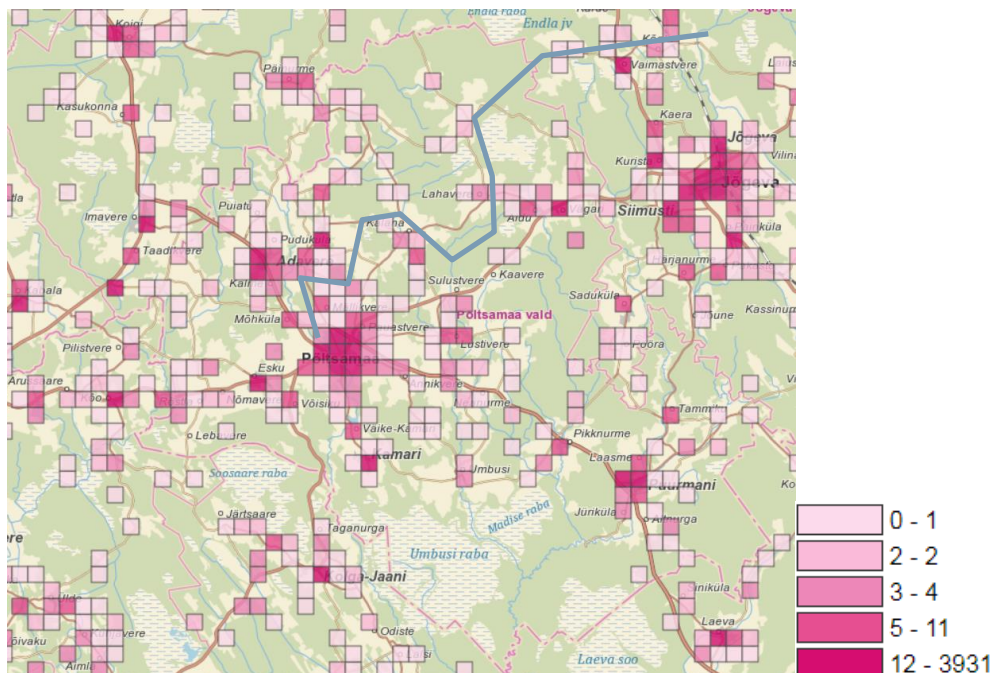
Peamine ettevõtluse tegevusvaldkond on põllumajanduslik tootmine, lisaks hulgi- ja jaekaubandus, ehitustegevus ning töötlev tööstus.

Töötajate arvu poolest olid Statistikaameti 04.06.2018 seisuga 95% nn mikroettevõtted (alla 10 töötajaga), 3,6% ettevõtetes töötas 10-49 töötajat ja 1,4% ettevõtetest andsid tööd rohkemale kui 50-le inimesele.

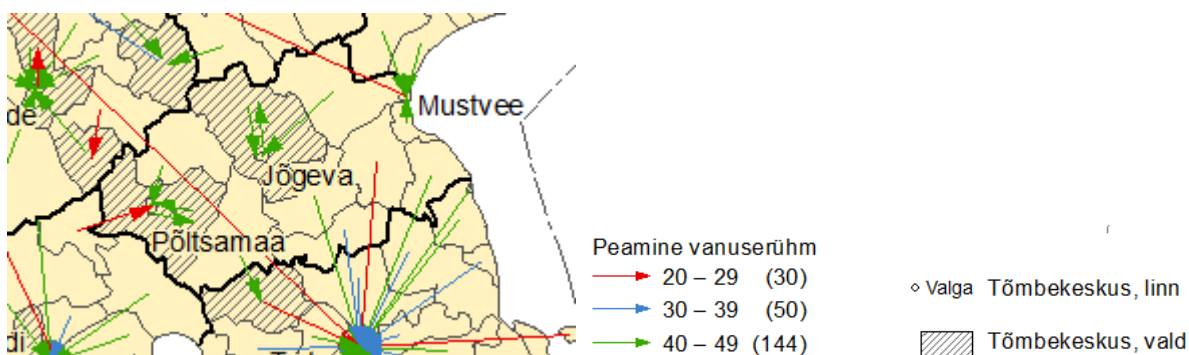
Ettevõtlusaktiivsus (ettevõtete arv 1000 elaniku kohta) on Põltsamaa vallas viimase viie aasta jooksul jätkuvalt kasvutrendis, kuid see jääb näitajate poolest maha nii Eesti kui ka maakonna keskmisest tasemest.

Põltsamaa vallas oli 1.01. 2018 andmetel 7533 tööealist (15-74 eluaastat) elanikku ja neist sai 2017. aastal igakuist brutotulu 3796 elanikku ehk ca 50%. Võrdluses jääb keskmine töötasu Eesti keskmisega madalamaks, mis peaks looma mõnevõrra soodsamad eeldused tööjõu värbamisel, kuid samas võib tingida madalam sissetulek omakorda teenuste ja toodete väiksema kohapealse tarbimise.

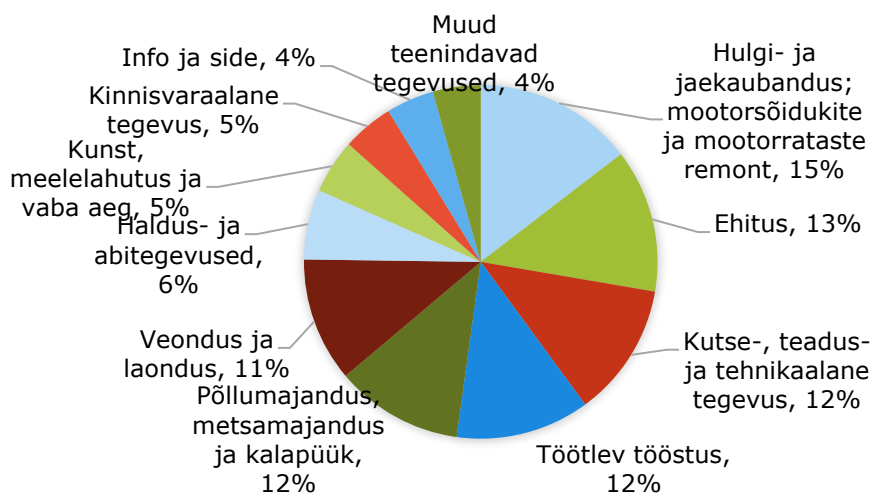
Riiklike ja tööjõumaksude suurimad maksjad Põltsamaa vallas aastatel 2014-2017 olid Põltsamaa Felix AS, Moreen OÜ, OÜ Eesti Killustik, AS Kaltsiit ja Sawmill of Sadala OÜ. Põltsamaa valla suurimad ettevõtted müügitulu järgi olid 2017. aastal Põltsamaa Felix AS, Puit-Profiil AS, Moreen OÜ, OÜ Eesti Killustik ja Kaavere Agro OÜ. Suurimate töötajate arvuga ettevõtted/asutused on Orkla Eesti AS, Puit-Profiil AS, Põltsamaa Ühisgümnaasium, Põltsamaa Vallavalitsus ja Sawmill of Sadala OÜ.

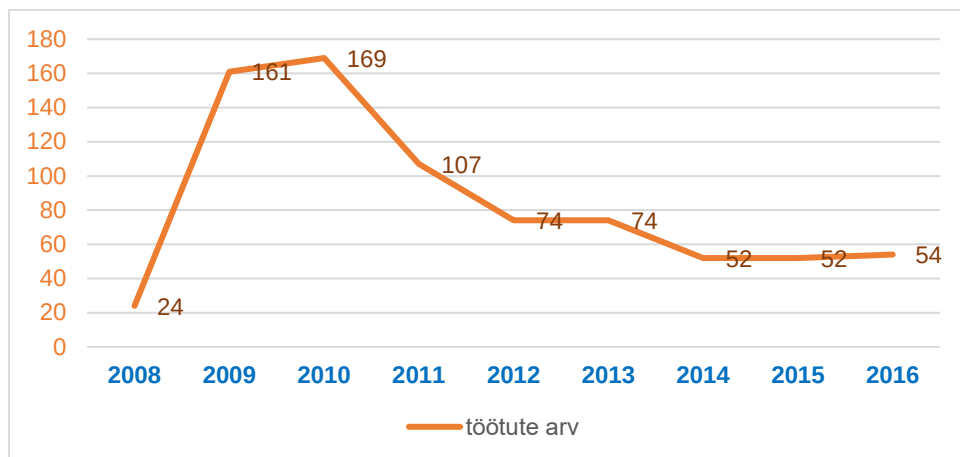
Joonis 23. Majandusüksused hõivatud töötajate arvu järgi. Allikas: Statistikaamet, 2017.

Joonis 24. Tõise pendelrände peamised vood ja sihtkohad ning liikujate vanuseline erinevus. Allikas: Statistikaamet, 31.12.2011.

Joonis 25. Ettevõtete osakaal tegevusvaldkondade järgi 2016. aastal. Allikas Statistikaamet.

Joonis 26. Registreeritud töötute arvu muutus 2008-2016. Allikas Statistikaamet.

Arengusuunad

Ettevõtluse arengu seisukohalt on peamiste puudustena välja toodud ettevõtlike noorte lahkumist piirkonnast, tööjõupuudust, klientide vähesust, väikest töökohtade valikut ning suhteliselt kõrget monofunktsionaalsust, madalat palgataset ja ostujõudu, sobivate rendipindade vähesust. Lisaks on täheldatud vastuseisu uute ettevõtete tulekuks läbi planeeringute ning üldist koostöö puudumist ettevõtjate, omavalitsuse ja koolide vahel.

Ettevõtluse seisukohast tuleks paremini ära kasutada Kesk-Eesti asukoha eeliseid, mis võimaldab head ligipääsu erinevatele Eesti piirkondadele ning Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maantee lähedust. Samuti tuleks rõhuda tuntud põllumajanduspiirkonna ja ettevõtluseks sobivate vaba maade olemasolule. Piirkonnas on lisaks arenenud tööstus, traditsioonid ja ajalugu ning hea elukeskkond.

Üldplaneering saab ettevõtluse soodustamiseks luua paremad tingimused läbi ettevõtlusalade määramise, paindlike ehitustingimuste loomise ning juurdepääsude ja toetava infrastruktuuri kavandamise.

7. Turism ja puhkealad

Põltsamaa vald on geograafiliselt väga soodsas asukohas nii elukeskkonna kui külastuspaiga vaatenurgast. On oluline, et Põltsamaa piirkond ei jääks turistidele pelgalt läbisõidukohaks, vaid suudaks neid ahvatleda pikemalt peatuma.

Põltsamaal vallas asub 12 majutuskoha, sh 7 külalistemaja, 3 puhke- ja turismitalu ning 2 külaliskorterit. Söögikohti leidub vallas 13, nende hulgas 10 kohvikut-restorani, 2 kiirtoidukohta ja 1 publi. Piirkonna turismiturundusega tegeleb suures osas Põltsamaa Muuseum ja Turismiinfopunkt. Osaletakse erinevates turismiga seotud koostöövõrgustikes, nt Via Hanseatica, Riverways jt.

Turismi seisukohalt on Põltsamaa vallas potentsiaali mitmetes valdkondades. Piirkonna keskuseks on väike ja kaunis Põltsamaa linn, mida turismimaastikul tuntakse sildade ja parkide, rooside ja veini linnana. Siin leidub rohkelt parke ja rohealasid, siit voolab läbi Eesti pikkuselt kolmas jõgi – Põltsamaa jõgi, jalutuskäigul võib läbi käia kõik 18 silda, mis ühendavad jõe vastaskaldaid või saarikuid kallastega. Roosidega seostatakse Põltsamaad just Põltsamaa Roosiaia tõttu, mis on Baltimaade suurim ja kuulub Euroopa 10 suurima rosaariumi hulka, ning linna südames asuva Roosisaare tõttu. Seos veinidega tuleneb asjaolust, et Põltsamaal toodeti ETK Põltsamaa Tehastes veini 1920-st aastatest kuni 1990-ni ehk tegemist on pika veinitootmise traditsiooniga kohaga.

Piirkonna olulisemad turismiobjektid on: Põltsamaa linnus, erinevad mõisad, muuseumid, ajaloolised hooned, puhkealad (Põltsamaa jõgi, Kamari paisjärv), kaitsealad (Alam-Pedja) jm huvitavad kohad (Sarapiku talu maisilabürint). Hiljuti lisandunud oluliseks objektiks on RMK matkatee Peraküla-Aegviidu-Ähijärve haru.

Põltsamaa valla territooriumil asub kolm maakondliku tähtsusega puhkeala. Maakondliku tähtsusega puhkealad on määratud Jõgeva maakonnaplaneeringuga 1999¹⁴, mis võeti üle uude maakonnaplaneeringusse, lisades sealjuures juurde ühe puhkeala¹⁵. Maakonnaplaneeringus on sätestatud ka maakondliku tähtsusega puhkealade säilimise ja puhkeväärtuse suurendamise tingimused, millega arvestatakse ÜP koostamisel.

Tabel 1. Põltsamaa vallas asuvad maakondliku tähtsusega puhkealad. Allikas: Jõgeva maakonnaplaneering, seisuga 21.11.2018

Nimetus	Asukoht	Puhkuse ja turismi objektid
Aidu	Kõpu küla	Aidu järv, supluskoht
Puurmani	Puurmani alevik	Puurmani mõis, Pedja jõgi
Põltsamaa	Põltsamaa vallasisene linn	Põltsamaa loss, veinikelder, roosiaed, Põltsamaa jõgi

Maakondliku tähtsusega puhkealad kantakse ÜP väärtuste ja piirangute joonisele.

Valla territooriumil on seitse kohaliku omavalitsuse poolt hooldatavat supluskohta. **Supluskohad** asuvad Väike-Kamari, Kõpu, Pajusi, Lustivere ja Võisiku külades (Võisiku paisjärv), Puurmani alevikus ja Põltsamaa linnas. Lisaks on traditsioonilisteks supluskohtadeks väljakujunenud mitmed jõeäärseid paigad. Väike-Kamari järvele on lähitulevikus planeeritud rajada veesuusa- ja lauakeskus.¹⁶

Puhkeotstarbel kasutatakse kogu jõe ulatuses **Põltsamaa ja Pedja jõge**.

¹⁴ Jõgeva maakonnaplaneering 1999

¹⁵ Jõgeva maakonnaplaneering 2030+. Jõgeva Maavalitsus ja Skepast&Puhkim OÜ, 2016 <http://www.maavalitsus.ee/documents/2845826/18413129/J%C3%B5geva+maakonnaplaneeringu+seletu+skiri.pdf/75a4c024-4188-43a0-8e9d-9f04c7ba0c6e>

¹⁶ Põltsamaa valla arengukava 2040, kehtestatud vallavolikogu 18.10.2018 määrusega nr 58, <https://www.riigiteataja.ee/akt/425102018018>

Põltsamaa valla territooriumile jääb osaliselt RMK Tartu-Jõgeva puhkeala, millele omakorda mitmeid loodus- ja rattaradasid ning lõkkekohhti¹⁷ (vt Tabel 2).

Tabel 2. RMK Tartu-Jõgeva puhkeala loodus-ja rattarajad ning lõkkekohad Põltsamaa valla territooriumil. Allikas: RMK kodulehekülg, seisuga 23.11.2018

Nimetus	Asukoht	Vaatamisväärsused
Altmetsa lõkkekoh	Jüriküla	Pedja jõgi koos luhaala ja selle rikkaliku elustikuga, lammimets
Hundissaare lõkkekoh	Kose küla	Põline riigi majandusmets, ümbruses laiuvad valdavalt lehtpuuenamusega segametsad
Kamari-Kärevere veerada	Kamari küla, hõlmab Kamari veehoidlat, Põltsamaa jõge ja Pedja jõge	Põltsamaa jõgi, Pedja jõgi ning nende äärne loodusmaastik ja väärtuslikud elupaigad
Kirna õpperada	Põltsamaa vald	Pedja jõgi, jõe luhaalad, lammimets ja puisniit. Pedja jõe paremal kaldal asub suursugune Musutamm. Mitmel pool on märgata ka metssigade ning kobraste tegevusjälgi.
Pedja jõe lõkkekoh	Jüriküla	Pedja jõgi koos luhaala ja rikkaliku elustikuga
RMK matkatee Peraküla-Aegviidu-Ahijärve/Oostriku-Elistvere	Tõivere küla, Tapiku küla	Endla looduskaitseala lääneosas leidub nii inimtekkelisi, tõusu- kui langeallikaid.

Läbi Jõgeva maakonna rajamisel Pirita kloostrist kuni Vana-Vastseliina kabelini kulgev kultuurilooliste vahepeatustega **palverännutee**, mis möödub Põltsamaa linnast. Esialgsete kavade kohaselt kulgeb põhitee Põltsamaale Adaverest ida poolt ja alternatiivtee Pilistvere kaudu¹⁸. Palverännutee asukoht kantakse ÜP väärtuste ja piirangute joonisele.

¹⁷ Riigimetsa Majandamise Keskus, seisuga 16.11.2018

¹⁸ <http://www.palverand.ee/>